1

Юлька була мала, може, лише на п’ядь вища куцої Наталки, із низькопосадженими клубами над карачкуватими ногами, з несподівано великими, аж випирали вони з одежі, грудьми, а ще до того і з геометрично круглим, пласким, як місяць, обличчям, на якому, ніби закадзюбинка, був маленький (пипочкою) ніс. Сірі вуста майже не виділялися на обличчі, а очка були так само круглі, здивовані, сірі, з рідесенькими кущиками брів; голова з ріденьким волоссячком також сірої барви, стягнутим ззаду гумкою. З’явилася вона з одного із сіл, неподалік Житомира, прописку здобула, влаштувавшись на якомусь шкідливому заводі; пожила трохи з гуртожитку, а тоді придбала собі на околиці кімнатку, таку маленьку, що в ній уміщувалося тільки ліжко, маленький столик та один стілець. Кімнатка, однак, мала аж два вікна, але без окремого виходу; хазяйка, в якої Юлька купила кімнатку, поки що дозволяла їй ходити через кімнату свою (коли це говорила, то якось так примружила очі, що й сліпий би побачив — це недовго триватиме); Юлька ж була недурна, принаймні втямила, що колишній господині кімнати таки недовго захочеться терпіти таку незручність, але вони були в однаковому становищі: хазяйка хотіла продати, а Юлька купити, отже, справу було залагоджено, Юлька стала власницею кімнатки, а містилася та в будинку на косогорі, і всього подібних комірчин було в ньому дев’ять, отже, на даху стояло поки що вісім телеантен, а до кожної кімнатки було прибудовано по незугарному, часом зі сходинками, ґаночку, і всі вони були наліплені на будинок, ніби ластів’ячі гнізда.

— Розживетеся й проб’єте собі хід через вікно, — сказала доброзичливо колишня господиня Юльчиної кімнатки і знову змружила очі — це був майже ультиматум, але й на це Юлька мовчки згодилася, бо чудово знала: їй самою купівлею не обійтися, коли вона хоче жити у своїй хаті, а не в бридкому гуртожитку, тож їй доведеться біля цієї хати повозитися й потратитися, а це була немала проблема, бо Юлька

витратила на хату всі гроші, а із зарплатні, що її одержувала на шкідливому заводі, навряд чи що відкладеш.

Ось чому у вільний час вона відчиняла вікно, присовувала до нього стільця (до речі, стільця, столика і ліжко вона купила в хазяйки разом із кімнаткою), сідала, клала пишні перса, аж вивалювалися вони із блузки, на підвіконня й засинала чи завмирала, чи то зирила на прирічкові краєвиди із верболозами або й на вулицю, шматок якої потрапляв їй у визір, а може, ні на що і ні на кого не дивилася, — лице її при цьому робилось байдуже, ніби то місяць посірів та й сів на підвіконня відпочити; при тому була Юлька така непорушно-відсторонена, що всяк із чоловіків, котрий проходив мимо, неодмінно повертав у її бік фізію; одні тільки окидали її поглядом, інші шкірили зуби, але ніхто не зупинявся й не пробував до неї заговорити, хоч кожен аж поглядом їв оті розвалені на підвіконні перса. Юлька ж на ці розглядини не реагувала ніяк, навіть не дивилася на тих, котрі ото проходять і пасуть очима її єдину, справді достойну принаду; вона в ці хвилини взагалі ніби нікого не бачила, а зворухнутися то й не мала потреби, хоч, може, це так тільки здавалося, бо хто його вгадає, ідо думає собі жінка і ідо вона там бачить а чи й не бачить.

Так тривало день у день і до неї почали вже звикати, як звикають до дерева, ідо спокійно собі росте, або куща, ідо спокійно собі цвіте, аж завело в той завулочок, де стояв дім — Ластів’яче гніздо — Шурку Куксу, який того дня був печальний, бо саме покинув чергову почварку, з якою крутив любов, а нової іде не знайшов: мав до почварок Шурка Кукса особливий інтерес. Коли ж у нього таке траплялося, ставав розтривожений і збентежений; тоді йому, бідасі, не сиділося на місці, отож він блукав, мов сновида, а в грудях у нього немилосердно товклося серце і грало якусь вельми невиразну мелодію, ніби хтось надимав міха; відтак, Шурка й сам надимався, випухкуючи повітря і густо червоніючи на виду, — був видимо хворий, і хвороба ця увіч була любасна. Губи його при цьому м’яли цигарку, а дим він ковтав, як воду, і випускав і ротом, і носом; дим той (здавалося, ідо він більше його видихав, як вдихав) обволікав Шурчине обличчя габою, щипав очі, тож очі натурально

воложилися. І ось він, бідаха, крізь дим, сльози, габу любасного туману, який його оповивав, крізь любасний одур, який і витворював отакі з ним фінти, побачив мимолітне видіння, маленьке чудо у вікні: блідого, сірого, заснулого місяця і розвалені біля того місяця сніжні кучугури (сьогодні Юлька була в білій блузці). Од того видіння Шурчине серце в порожніх грудях скакнуло під горло, кумельгнулося кілька разів, а тоді зціпилося, стислося в маленьку грудку й зупинилося. Відповідно, зупинився й сам Шурка Кукса та й умер, розтуливши рота, з якого безвольно випала цигарка і лягла на висохлого куща трави біля його правого черевика, котрий, здається, ніколи не знав вакси. Із того куща повився тонкий синій димочок і почав окручувати Шурку, ніби сповиваючи його в кокон, бо на те він і вмер перед мимолітним видінням, чудом у вікні, щоб, фігурально кажучи, "ококонитись", а в наступні хвилини, може, перетворитись і в метелика Павине Око; відтак ударити крильми й полетіти на той білий вогонь, що розлився на підвіконні під сірим отим, заснулим місяцем.

— Драстє! — сказав Шурка Кукса, бо вже вийшов чи вилетів із кокона і мружив ліве своє павине око. — Це ви купили в тої Кози хату?

Заснулий місяць розкрив круглі, здивовані оченята і облив Шурку Куксу сірим перламутром погляду; губи при цьому в місяця ледь-ледь скривилися.

— Дивіться оно, у вас оно під ногами оно земля оно горить!

— Оно! — сказав Шурка Кукса й подивився собі під ноги. Висохлий кущ трави вже не тільки димився, а з нього й справді вибивалися маленькі язички полум’я.

— Це я од вас його запалив, — сказав Шурка Кукса. — Очарувався! Я такий, що можу хату запалить, када нада і када мені хто не то. Отак гляну й запалю.

— Да! — сказала незрушно Юлька. — Розкажеш своїй бабушці.

— Нє, правда! — мовив Шурка Кукса, підступаючи гоголем до паркану: гоголем — це значить — бочком, а бочком тому, що під парканом ріс буйний кущ кропиви. — Я такий, що всьо можу.

— Може, й можеш, — сказала Юлька і знову завмерла.

Шурка Кукса пас очима її перса. Так пас, що йому в голові білі з чорним пасмуги заходили, і він, здається, й зовсім утратив тяму, а його любасна хвороба палахкотіла в ньому куди дужче, ніж той мізерний кущ під ногами, вже за спиною.

— Слиш, як тебе звать? — спитав він, безсилий відклеїти погляд од тих розлитих на підвіконні принад.

— Мене звать Розірвать, фамілія Лопнуть, — сказала Юлька і по-простацькому розреготалася. Шурці ж од того сміху зробилося млосно, бо він уже був, як та риба на гачку, — гарячий, видно, характер мав. А може, й не так: річ у тому, що той сміх сколихнув білий розлив грудей, і вони, перса оті, затрусилися й затанцювали на підвіконні.

— Слиш, — сказав Шурка Кукса й роззирнувся, чи ніхто не бачить,

— може, ти мене в гості присогласиш?

— Багато ти хочеш, — сказала незворушно Юлька й завмерла.

— Не, я серйозно, — сказав Шурка.

Тоді відчув, що круглі здивовані очка знову полили на нього сірий перламутр, ніби холодну сіру воду, а може, висунули якісь невидні мацаки й обмацали його крижаними пальцями.

— Може, й приглашу, — сказала спокійно й розважно Юлька. — Коли ти мені замість цього вікна, — вона махнула рукою, — двері вставиш.

— Двері? — зчудувався Шурка Кукса, його цей Юльчин практичний інтерес шокував.

— А ти хочеш, щоб я тебе приглашала за красіві глаза? — спитала Юлька. — Вони в тебе й не красіві. Зроби мені з вікна двері, тоді й буде в нас разговор.

Він стояв, кажучи фігурально, ніби мішком прибитий: ще з жодною з жінок чи дівчат він такої розмови не вів. Щоб отак зразу, отак прямо... хм...

— Я не мастер уставляти двері, — сказав він трохи ображено.

— То йди своєю дорогою, — незворушно сказала Юлька і знову непорушно завмерла.

Шурка почухмарив потилицю, озирнувся на кущ трави, але той уже й не горів, той уже навіть не димів, трохи обвуглився, та й усе.

— А двері в тебе є? — спитав він, трохи й вагаючись.

— Принесеш, — категорично сказала Юлька й облила його холодним перламутром.

Шурка знову зирнув на ті груди, — якось вони вже й не так його хвилювали, — на те кругле обличчя, сіре й ніби неживе — сиділа собі й зирила на річковий краєвид, ніби й не було його тут або він був щось не більше як кущ трави.

— Шутніха ти, — сказав він. — Придумала... Давай лучче просто, по-хорошому...

— За дурничку шукай дурних, — категорично сказала Юлька. — І не мішай мені оддихать.

Знову почухав потилицю, — ні, треба звідсіля забиратися! Малахольна вона, чи що? Це ж придумати тра — двері!

Хихикнув і порвався йти, але потрапив у кущ кропиви й попік руку. Юлька знову по-простацькому розреготалася, і від того вдруге сколихнувся отой принадний білий розлив — перса затрусилися й затанцювали підвіконням. Тоді Шурка Кукса відчув себе до решти задурманеним, тож поволікся завулочком геть; в нього, бідахи, перед очима мигало, бо чи ж міг забути отой принадний білий розлив? Ще подумав: а мо’, повернутися до своєї останньої любаски? Але любаска недвозначно вимагала в нього женитися на ній, а Шурка того не тільки не бажав, але й уявити себе не міг жонатим — для чого йому те, в біса, здалося! Отже, повертатися до останньої любаски годі було, інакше вона неодмінно його на собі оженить, а він не такої вже відпорної сили чоловік, аби гратися з вогнем.

Шурка Кукса дістав поволеньки цигарку, запалив, але якась гірка трапилася йому сигарета — цвіла чи що? Але все одно її палив, не викидати ж добра! И отой цвілий дим вповзав у нього, як вужака, наповнював його від ніг до голови, тож сам ставав цвілий, бо щось йому на душі муляло, щось його невдоволило. А ще він знав, що гачка із приманкою, кинутою тією місячною рибалкою з вікна, він таки проковтнув — оце той гачок і рве, роздирає йому нутрощі. Водночас, щось йому в цій історії й не подобалося, бо звик здобувати жіноцтво без особливих затрат, а тут (хай тобі нечистий!) треба роздобувати ще й двері, прорубувати стіну, вставляти — і все це за непевну обіцянку: тоді, мовляв, буде разговор. А що коли він отак розпадеться, а вона йому — дулю з маком або, ще гірше, почне ще чогось вимагати?

Шурка Кукса був робітник не вельми. Десятки разів улаштовувався на роботу, звідки його чи виганяли, чи сам ішов; оце й тепер він покинув роботу, а нової шукати не поспішав, сидів на материнім хлібі, а вдома й за холодну воду не брався.

Шурка зітхнув, замотав головою: цілий тобі клопіт. Через це йшов і світу білого не бачив, не побачив він і Людку, яка кудись швиденько чимчикувала вулицею, саме ту Людку, котра все на вулиці бачила і все знала. Уздрівши Шурку, вона раптом з розгону зупинилася, ніби її прикувало до землі, а Шурка й собі зупинився, хоч сам не знав чого.

— Вже до тої Юльки клинці тешеш? — спитала Людка і засміялася.

— До якої це Юльки? — спитав він тупо.

— А тої, з Безназванного.

"Ага, — подумав він, — її звуть Юлька", — і видивився на лукаву Людчину мармизу.

— Тешу, — сказав він. — А тобі що?

— А мені нічо! — сказала Людка і ніби не було її перед ним — гналася вже геть далеко.

Шурка сплюнув. Отже, те, що він на хвильку став і побалакав із Юлькою, на вулиці вже знали. Зрештою, коли він візьметься за ту роботу, то це тим більше всі бачитимуть.

"А мені до лампочки, — подумав він легковажно, вдихнувши на повні груди цвілого диму. — Пашлі ви всі!"

Серпневе сонце щедро наливало землю, казилися цвіркуни, бур’ян одурманливо пахтів; хтось у недалекому подвір’ї вибивав килима: бух, бух, бух! Серце в Шурки також тахкало в такт того вибивання; він пішов до річки, скинув одежу, лишившись у маленьких вицвілих трусах, раптом розігнався й шубовснув у воду. Випірнув, фуркнувши, і поплив наввимашки, вже майже зовсім забувши, що там, у вікні, й досі сидить непорушна Юлька і дивиться на прирічкові краєвиди, бачить, як він купається, як студить перепалене, перетліле тіло, як поринає у воду, знову з’являється на поверхні, а вода довкола нього закипає; і він у тій воді не холодиться, а вариться; а сонячні спалахи стріляють йому просто в очі, роблячи його сліпим, а вуха його позаливало водою, ніби два кляпи хто вставив; Шурка фуркав, віддувався, плив над водою і під водою, хапався руками за підводне каміння, переконував себе, що він таки зовсім забув Юльку, а тоді знову виринав, і зовсім не дивився в той бік, звідкіля до нього було повернуте сіре кругле обличчя із здивованими круглими оченятками, і він знову казав собі, що майже забув її, а ті оченятка продовжували незмигно дивитися, і він, хотів чи не хотів, відчував на голому тілі холодні присосики тих оченят, а вода біля нього закипала, бурунячись і булькаючи.

— Хай ти сказишся! — мовив уголос Шурка Кукса, вибредаючи із тієї киплячої води, яка ніби хапалася йому за тіло й не відпускала від себе, отож він, бідаха, вибредаючи, ніби й тягнув на спині, як здоровенну рибу, оту пекучу і їдливу, чарівницькими очима збурену річку.

2

А коли прийшов вечір, а по ньому й ніч, Шурка Кукса відчув, що з ним починає діятися казна-що. Може, цьому посприяв місяць, із яким у Шурки виникали відомо які асоціації: круглий, плаский, що не світив, а світився, трохи каламутний і ніби вкритий холодним перламутром; Шурка ж був такою людиною, на якого місяць діяв узагалі збудливо — можливо, тотемом його первісних предків був кіт. Через це Шурка вчинив так, як чинять коти, тобто покинув домівку, зайшов до одного й другого дружка чи знайомого, але всі були в цей вечір зайняті: одні били

доміно, інші в телевізора утюрилися, ще інші мотнули на баби, і Шурка Кукса відчув, що впевненості й твердості у нього меншає. Міг би пристати до компанії, що різалась у карти в густих бур’янах, незважаючи на темінь (вони там присвічували собі ліхтариком), але з тією компанією Шурка водитися не любив, бо там були хлопці вже пропащі та й вигребли б вони в нього все, що мав, хоч мав він, можна сказати, таки нічого. Тоді Шурка став лицем на місяць, як у певні періоди життя стає до нього пес, але не завив, а тільки пильніше придивився. Нічого особливого не побачив: місяць як місяць, але цього акту стало досить, аби місячне проміння, хай і каламутне, просвітило Шурці його тугодумну макітерку, поколошматилося там, порозкидало всякий мислительний непотріб, вимело зайве, а одним із промінців, наче маленькою сапочкою, просапало закіптюжений і заснований павутиною один із закамарків його черепка; і з того просапаного місця відразу ж поріс синій росток — Шурка Кукса раптово пригадав, що в тому районі, де жила його остання маруха, на Подолі, розбирають старі будинки і там цілком можуть лишитися якісь поганенькі двері; тоді він ті двері може ще сьогодні Юльці приперти і зажадати авансу.

Він аж звеселів од такого думання: то було, здається, саме те, чого шукав у сьогоднішньому вечорі, отож перестав дивитися на місяць, запалив цигарку, хихикнув, — і його ковтнули сутінки, аж навіть Людка, що за ним від сьогодні почала стежити (адже відбувався на вулиці новий роман, а коли це траплялося, вона не могла побороти слідчої спокуси і не могла не розпочати вивідів; можна бути певним, що слідство те велося без жодної рутинної формалістики чи, як її звуть по-народному, трахомудії. Людці здалося, що Шурка подався до Юльки, тож вона перемахнула через місточок, збудований над розмитою водою кам’яною греблею (принаймні це дешевше збудувати той місточок, аніж ремонтувати греблю), але тут було порожньо. Юлька у вікні вже не сиділа, хоч воно й було відчинене. Отже, Людка лисицею прошмигнула у двір, але відразу ж натрапила на колишню господиню Юльчиної кімнати і змушена була вдати, що саме до неї йшла. На кожному ганочку Ластів’ячого гнізда сиділо по одній, а часом і по кілька жінок і щебетало, як ті ж таки ластівки; колишня хазяйка Юльчиної кімнати провела

Людку у двір, де була напівгнила лавочка і де сопушно смерділо туалетом, і вони там трошки потеревенили — Людка при цьому поставила кілька вивідчих запитань, збираючи про Юльку попереднє дізнання, але довідалася вельми мало, навіть змісту сьогоднішньої розмови між тим лоботрясом та Юлькою колишня господиня Юльчиної кімнати не змогла переказати, бо в той час вона різала для нутрій зілля. Підкрастися до Юльчиного вікна (воно світилося) в такій перелюдненій атмосфері було неможливо; зрештою, Людка того не вельми прагла, бо тямила просту істину: навряд чи Шурка, коли це вона не змогла, міг би тепер проникнути до Юльки непомічено; це, зрештою, було й справді так, віддамо належне Людчиним слідчим здатностям. Отже, Шурка зник в іншому напрямі, очевидячки, пішов із вулиці в місто, а все, що виходило поза межі вулиці, Людку якось аж зовсім не цікавило. Отож вона заспокоїлася, але патрульного обходу вулиці не занедбала, вряди-годи біля якихось воріт чи хвіртки зупиняючись, щоб перекинутися словом-другим із сусідками.

Шурка ж у цей час був на Подолі й лазив по руїнах кількох хат, але ті руїни вже були так ретельно обчищені, що він аж почудувався на власну наївність: отак візьмуть господарі колишніх халуп і залишать для нього двері. Шурка присмутнів, але він уже трохи перейнявся містичною вірою у місяця, адже й попередню думку він дістав од нього, тим-то став лицем до світила, і те знову покопошилося промінчиком у його тугодумному черепку, який знову розгріб та розкидав мисельне сміття і обсапав сапочкою інший забур’янений закамарок макітерки. І його старання й цього разу виявилися немарні, він аж по лобі себе плеснув — зовсім неподалік стояв будинок на два поверхи, напівоблізлий, напіврозхитаний, із строкато латаним дахом і з чотирнадцятьма телеантенами над тим дахом. Звався він у народі Білий дім, бо на околиці був найбільший, мав лише один парадний вхід і той вхід не так зачиняли, як затуляли двері, що бовталися на одній петлі; влітку ті двері не зачинялися взагалі, а скособочено відвалилися набік, а взимку їх таки намагалися зачиняти, доки не вмерзали вони стало в лід, бо саме сюди зливалася з даху вода через дірку в ринві. Ото саме на ті двері й насвітив його місяць, але щоб їх дістати, треба було дочекатися доби

пригіднішої, бо біля входу тієї величної споруди на маленьких ослінцях сиділо, як на тайній вечері, дванадцять (із чотирнадцяти) осіб з напнутими на коліна подолами. У тих подолах бовталося соняшникове насіння, особи лузали і його, й слова, а лушпиння й слова викидали із себе в кулеметний спосіб. Окрім того, із жерла Білого дому саме в цей час виступила остання Шурчина любаска з маленьким ослінчиком і присіла біля того гурту тринадцята. Шурка міг би не мати ніякого клопоту, підійти зараз до тих жіночок (вони його знали) й забрати від них свою колишню любаску, але тоді він тут напевне б пропав, бо його тепер палить гарячка чи сверблячка, тож напевне б усадив свою тугодумну голову до зашморга, а тоді прощай, воля і Юльчині пишні перса. Шурка Кукса в одному не був дурний, він той момент, коли не можна заходити у стосунках із дівчиною далі відведеної риски, добре відчував, отож вів себе як хитрий садовий злодій: зривав, що рветься, — і навтікача замість потрапити з повною пазухою яблук у руки сторожа чи хазяїна. З досвіду Шурка знав, що ці баляндраси тягтимуться ще з годину, отож подався на горби в місто, де з нудьгою тинявся вулицями, розглядаючи дівчат, а тут їх було, як бобу. Але ці дівчата для нього ніби й чужі, до них інтерес виявляв хіба позірний: отак мацнув поглядом, та й усе; його більше хвилювали дівчата околичні, тобто простіші й не такі церемонні.

Погуляв отак не одну годину, а півтори, бо з досвіду знав, що дехто з тих власниць чотирнадцяти антен мав звичку ще постриміти у вікні, аж доки їх не гукали знетерпілі чоловіки (діти в цей час уже спали); отож треба було й потрапити в той сакраментальний мент, коли діти спали, а чоловіки дружно й майже водночас підгортали під себе жінок. Тоді весь Білий дім починав ходити ходором, ніби колихав його землетрус, бо всі працювали в одному ритмі й одночасно, хіба що сама колишня Шурчина любаска, а може, ще дехто із самітних, у кого чоловік загуляв, тихенько лежали в темряві й тоскно прислухалися до того ритмічного погойдування, до стогонів і гарячих пошептів, бо стіни в Білому домі (це Шурка знав на практиці) тонесенькі, як папір, — саме в цю хвилину найліпше зняти оті скособочені двері й дременути разом із ними в ніч.

Підступав до Білого дому, як кіт, навшпинечки і з розтуленим ротом; Білий дім і справді похитувався й коливався, млосно зітхав, постогнував, охав, похлюпував любасним смішцем; Шурка Кукса від того облився заздрісним потом, тож підважив двері, й вони зарипіли. Він сахнувся й прислухався; ні, будинкові зараз увіч було не до нього. Шурка ще раз підважив двері, і вони зіскочили з єдиної своєї петлі. Тоді він нахилився, поклав двері на спину й тільки тепер збагнув, що вони непомірно важкі. Але відступати було нікуди, позаду Білий дім, який за хвилину-другу отямиться, а тоді може статися біда. Тому Шурка Кукса пішов, наскільки міг швидко, у завулочок до Кам’янки, перебрався через місток і тільки тут кинув двері на траву і впав побіч, віддихуючись і похихикуючи. На нього, пітного, налетіла хмара комарів і почала його ярісно обкусувати, тож він змушений був витягти цигарку й запалити; комарі в паніці розлетілися, хоч найлютіші ще дзвеленіли над його вухом. Але Шурці Куксі було вже не до комарів — він солодко марив видивом Юльчиних грудей, бо за ці двері він хоч, може, й не дістане конечного розрахунку, але аванс візьме, не питаючись, принаймні ті груди помне. Аж задихнувся від хвилювання, і це додало йому снаги, тож звалив двері на спину і почвалав униз по Кам’янці — йти було звідси до їхньої вулички таки далеченько. Вряди-годи зупинявся, щоб перепочити й витерти піт, кілька разів умився: раз із кринички, а вдруге із водогінної колонки. І як тільки він зупинявся, ніби на замовлення, знову з’являлося йому в очах біле марево Юльчиних грудей, і йому так тоскно хотілося ті груди почіпати, що він аж стогнав, а відтак відчував приплив нової сили. А може, це на нього так діяла ця млосна любашна ніч, оце дивне повітря, що пахло розпареним жіночим тілом; він знову став лицем до місяця й побачив, що серед неба каламутно цвіло Юльчине обличчя, а під ним було дві білі спушені хмарини у формі велетенських куль; і він раптом цілком безглуздо пожалів, що ці двері не килим-літак, на який можна сісти й помчати до тих куль; натомість сам мусить бути килимом-літаком, і сам перти ті кляті двері, бо від них у нього вже почали пострибувати в очах блакитні спалахи, і він уже задихався і від власних почувань, і від цих клятих дверей, які ставали все важчі й важчі; часом йому здавалося: ще трохи, і вони причавлять його до землі, розчавлять, мов жабу, як чавив він на своєму тілі комарів. Тоді Шурка Кукса

відпочивав трохи довше, немилосердно кадив цигарками; його прохід зачули пси і підняли немилосердну гавкітню, а один вискочив у розхилену хвіртку, і Шурка змушений був схопити каменюку і з люттю жбурнути; пес тонко заскавчав і погнався зі скавулінням у глибину двориська. Шурка ж знову пер двері, виливаючи із себе рештки поту, аж доки дістався Чуднівського мосту; тут він уже вирішив обмитись у річці й прохолонути — був уже в пенатах своїх. Вода пахла багном, мазутом і каналізацією, але Шурка все-таки вмився, навіть обхлюпався до пояса, скинувши сорочку, а тоді ще й посидів на траві біля мосту, слухаючи, як майже над головою, з жухкотом проносяться, наче летять, авто, і це жухкання було ніби велетенський ніж, що розтинав темряву: жух, жух, жух! — а він мав зі своїми дверима проскочити небезпечний простір і не потрапити під удар того ножа. Отаке дурне йому верзлося, а ще він резонно міркував: чи варто витрачати стільки сили для примарної можливості торкнутися хай і пишних, хай і принадних, але таки елементарних жіночих опуклостей. Але згадки про те й оці резонні думки його тугодумного черепка тільки розхвилювали Шурку, отож знову кинув двері на спину і мотнувся в останній марш-кидок — тут уже йому було рукою подати. Кінь, кажуть, веселіше біжить, коли чує домівку, і це свята правда, бо й Шурка Кукса майже біг із дверима на спині, і саме такого, моторного, його зафіксували точні, як фотоапарат, Людчині очі, а їй сьогодні увіч не спалося — нутром ловця та слідчого безпомильно вгадала, що Шурка зник з околиці з певним наміром і не на зовсім. Правда, її трохи здивувала ця чудна поява людини-дверей, вона навіть трошки злякалася, але не вельми, бо таки розчовпала що й до чого. Шурка ж тим часом заскочив у Безназванний провулок, а вже це додало Людчиній душі олії — недаремно вона збавила стільки часу, дратуючи комарів (бо вони її не кусали), отже, Шурка Кукса підбіг до хвіртки, що вела до Ластів’ячого гнізда, обпер двері об паркана, а сам прослизнув у хвіртку і то так тихо, що та й не рипнула. Підкрався до Юльчиного вікна й тихенько пошкрябав у шибку. Вікно майже відразу розчинилося, і в ньому з’явилося щось біле.

— Хто там? — спитала хрипко Юлька, вона вже, певне, спала.

— Це я, Шурка, — прошипів він, і Юлька вихилилася з вікна, щоб його побачити.

— Чого тобі? — спитала. — Я ж тобі сказала своє услов’я.

— А я за угавором і действую, — сказав Шурка. — Притарабанив тобі двері...

Юлька замовкла, ніби була вражена його моторністю, тільки біло хиталась у вікні.

— А вдень не міг принести? — нарешті спитала вона.

— Вдень неінтересно, — захихикав Шурка.

— Украв? — спитала строго.

— Не, позичив, —? все ще хихикав Шурка. — На вічне оддання. Де їх покласти?

— Сюди під вікно, — сказала Юлька, вона вже стриміла у вікні як звичайно, вивaливши на підвіконня пишні, майже не прикриті сорочкою перса.

Шурка метнувся до хвіртки; йому, правда, здалося, що неподалік щось шамотнуло, але не до того було — потяг двері у хвіртку. Юлька ж непорушно стриміла у вікні, доглядаючи, як він тужиться, а Шурка нагально використав цю її непорушність, бо як тільки поставив двері під вікно, відразу ж звівся і відразу потрапив рукою у щось драглисте, тепле й ніжне — ті ж такі справжні, такі бажані, такі знадні та любашні перса. Юлька на його рух не прореагувала ніяк, тоді він зашепотів спрагло:

— Пусти мене до себе, Юль! Ну, як аванс!

— Ні, — сказала вона твердо. — Зробиш, шо нада, тоді пожалуста. Знаю я вас...

Шурка пошкработав потилицю.

— Така ти невмолима?

— Така невмолима. Приходь завтра вранці. Щоб перед моєю роботою був, бо я рано на роботу виходжу.

І поки Шурка зібрався вдруге почіпати те, що так його вразило, Юлька відхилилася в кімнату, і стулки вікна зачинилися перед його носом. Він зашкрябав і легенько застукав, але вікно було глухе й німе, тож зітхнув тяжко. Добиватися ж активніше до Юльки було б нерозважно — ще сусідів побудить. Зрештою, був по-своєму й задоволений: до тих пишнющих перс він доступився, а раз так, дістав і аванса.

3

Прийшов уранці перед тим, як Юлька мала піти на роботу на шкідливий завод; прихопив сокиру, молотка, цвяхи, бо навряд чи все те у Юльки було, а ще взяв власні дві привіски. Перед тим Юлька по-діловому попросила колишню господиню своєї кімнати:

— Я найняла цього лобура, цьоць, то пригляньте за ним. Бо ще чо’ потягне.

— Добре, добре, — захитала голівкою на худій довгій шиї хазяйка, власне, колишня хазяйка. — А де це в тебе з’явилися ті двері?

Юлька на це нескромне запитання вирішила не відповідати, та й Шурка в цей час прителіпався, отож пішла дати йому вказівки. Шурка

відразу ж вийняв з кишені складаного метра й почав вимірювати вікно. Юлька постояла біля нього мовчки, приглядалася.

— Там на столі каструля з борщем і хліб у кульку — захочеш, поїси.

— А вторе? — спитав він.

— За вторим додому побіжиш, — мовила Юлька.

Не перечила, коли він її облапав за груди, тільки й зітхнула: "Ох, Шурка!" — й махнула на роботу, бо й пора було. Шурка знову проміряв вікно, а тоді двері — виходило, що двері були ширші Юльчиного вікна десь на долоню: треба було або зрізувати двері, або довбати стіну. А що зрізувати двері було легше, то він провів цвяхом, приставивши пилочку, лінію. І саме в цей час його щось затурбувало — озирнувся й побачив, що внизу, у дворику (дім був, як уже казалося, на косогорі, а Юльчине вікно на горбі) стоять усі восьмеро жінок із Ластів’ячого гнізда, а біля них порозтуляли роти й порозпускали шмарклі їхні малі подобенства, від чого пички їхні здавалися ніби й дегенеративні, — і всі вони невідривно дивилися на його роботу, ніби бачили бозна-яку невидаль. По тому колишня господиня Юльчиної кімнати хитнула малою на довгій шиї голівкою й рушила по стежечці на пагорб, тримаючи на вустах чемненьку гадючку-всмішечку. Зупинилася біля нього десь на метр, і він почув, бо мав тонкий нюх, що від неї пашить важким козиним духом; зрештою, й вона сама вельми подобала на козу, якій чомусь захотілося стати на задні кінцівки, а передні вважати руками. Отож ця дивна коза в людській подобі ще раз чемненько вичавила на вустах гадючку-всмішку і замекала, правда, так управно, що з того мекання виразно проступили слова:

— То це вона, та Юлька, найняла тебе, чи що?

— Найняла, — сказав Шурка, примружуючи заплиле димом ліве око.

— І скільки в неї за цю роботу хапнеш?

— О цьоцю! — сказав Шурка, і його ліве око зовсім затулилося димовою хмаркою. — Хочете й собі вставити двері?

— Не, — вони в мене справні! — сказала жінка-коза. — У мене двері, слава Богу, є.

— То чо’ вам з того за інтерес?

— А так!

— То хай буде й так! — показав зуби Шурка Кукса, а кількох кутніх у нього й не було.

Жінка-коза якусь хвилю постояла мовчки, а всі ті семеро жінок унизу і їхні подобенства зі шмарклями під носом продовжували нерушно стовбичити, мов неживі; жінка-коза якось кумедно, по-козиному-таки мотнула головою і спитала:

— А двері ці де взялися?

— Де вони взялися, мені до лямпочки, — сказав Шурка, ще раз проміряючи двері і вікно, щоб зайве не різати. — Мене найняли їх уставити, а шо, де і як — це ви маєте знать. То де вони взялися, цьоць?

— А трясця їх матері знає! — невідь-чому розсердилася жінка-коза; Шурці ж здалося, що там, унизу, між жінок, щось знову не так; он вони стоять усі семеро: одна подобає на вівцю, друга — на свиню, третя — на кота, четверта — на собаку, п’ята — на лисицю, шоста — на курку, а сьома на нутрію (а може, він так собі це попридумував?); до речі, ота нутрійка таки розводила нутрій, так як і та, що схожа на собаку, тримала маленького, крапля в краплю вона, бульдожка, який тут-таки сидів біля ноги господині і невідь-чому ласо облизувався — вся ця

картина, зрештою, мала бути звична Шурці, але щось його турбувало, і він не відразу ж примітив: жінок там, унизу, було не сім (восьма тут, біля нього), а вісім, і восьму він ледь-ледь розрізнив, так уміло й непомітно вона до жінок затесалася, — була то, звісна річ, Людка. У Шурчине серце застромилася голочка, бо чудово знав, яка та Людка нишпорка, а з іншого боку, йому й смішно стало: ну, винишпорить вона, що він, Шурка Кукса, переспить із Юлькою — то що? Хіба лікті собі покусає, бо сама ще ні з ким не спала. Проте працювати під таким оглядом було не вельми затишно, отож він і сказав, насилаючи на ліве око хмарку диму:

— Ідіть уже, цьоць, коли все сказали, і не мішайте мені работать. І ту компанію знизу заберіть.

— А може, Юлька доручила нам, — промекала жінка-коза, — щоб ми наглядали за тобою?

Тоді Шурка Кукса почервонів, як піон, і по-справжньому розсердився:

— То шо, думаєте, я злодій? — рявкнув він, аж жінка-коза переполошилася і почала швидесенько сходити з горбка, але ще досить виразно промекала, принаймні він розібрав:

— Я не кажу, що ти злодій, але двері ці десь узялися?

Йому захотілося жбурнути в неї пилкою чи метром, та логіка її була вбивча, тож він стримався і вирішив на цих наглядачів не зважати, та й що красти у Юльки, коли в її хаті (він уже встиг через вікно роздивитися) таки справді нічого не було, хіба стілець чи столик, чи каструлю з борщем, та й борщ вона зварила для нього. Ось чому він вирішив не зважати на жінок і почав спокійно працювати: вийняв вікно (а вони стояли), зрізав підвіконня (а вони стояли), почав довбати стіну під вікном (а вони стояли), різав трухляве дерево, яке було під тиньком (а вони стояли); тоді він легковажно про них забув, а коли опам’ятався і зирнув донизу, побачив, що їх там уже нікого й нема, хіба снувала

двориком чомусь невдоволена й сердита колишня господиня Юльчиної кімнати, або, інакше, жінка-коза. Тоді він вирішив відпочити: витяг із хати стільця, сів на нього й закурив, а коли жінка-коза наблизилася, по-змовницькому поманив її пальцем. Це жінку заінтригувало, і вона хутенько подалася до нього на горба.

— Слиште, цьоць, — сказав Шурка Кукса, підморгуючи. — Може б, я у вас сам-жене баночку купив? А то Юлька мені борщу оставила, ха-ха! Даже без второго! А на борщі далеко не поїдеш, тра горючого. То як, цьоць?

— А я шо, жену ту заразу? — хитро мекнула жінка-коза.

— Ну, цьоць! Ви мені не довіряєте?

Жінка-коза озирнулася спершу в один бік, потім у другий, а тоді спитала свистячим шепотом:

— А ти звідки взнав, що в мене теє діло?

Шурка напустив на око пасемко диму і розсміявся:

— Та це, цьоць, ціла вулиця знає.

Жінка-коза знітилася, зирнула на Шурку зизом, схилила голову, а тоді знову озирнулася в один бік і в другий.

— А коли ти все знаєш, то чо’ раніше до мене не приходив? — спитала хитренько.

— Ошибку робив. Брав самі знаєте в кого, — мовив Шурка.

— А ти не розпускатимеш язика, коли продам тобі ту заразу?

— Продасте, то й язика мого зв’яжете, — сказав поважно Шурка Кукса.

Колишня господиня Юльчиної кімнати, або жінка-коза, трохи постояла, тоді зійшла з пагорба, як раніша, бочком, а тоді зникла за рогом хати. Шурка ж Кукса знову взявся до роботи, бувши задоволений аж по нікуди, бо все в його планах удавалося на славу. Отож він енергійно пропрацював цілий день, обмиваючись потом, навіть сорочку скинув, а коли двері щасливо зарипіли чи, власне, заспівали, вільно відчиняючись і зачиняючись на петлях, він зайшов до кімнатки, сів біля столика, на якому стояла каструля з борщем і півлітрова банка з каламутною рідиною, за яку виклав власні гроші, а їх у нього було негусто; спершу шляхетно подумав, що вони розіп’ють цю банку разом з Юлькою, але, з’ївши півмиски борщу, притому нерозігрітого, відчув, що той борщ йому нудкий і якийсь чи недосолений, чи непокислений; тож, щоб поправити смак, приклався до банки й випив половину. Після того досипав борщу і спробував: тепер той був і посолений як слід, і покислений. Шурка виїв миску до кінця, ум’явши й чверть півбуханця, що його залишила Юлька; зирнув на банку і якось сам не стямився, коли рука його взялася за неї (задумався, чи що?), а як торкнувся крайкою вуст, рідина ота якось до рота й витекла. Шурка з’їв другу миску борщу і подумав, що славний борщ варить Юлька, вм’яв другу половинку півхліба, а коли це сталося, зирнув до каструлі й побачив на дні трохи рідини, дві картоплини і кілька пластівців буряка. Приклався до тієї каструлі, допив борщ, усмоктавши в себе і картоплини, й буряк, і йому стало добре, затишно, кімната хитнулася, а в долішніх шибках тепер єдиного вікна з’явилися дві чортячі фізії. Він покліпав очима, ні, то були оті діти з дегенеративними обличчями, вони за ним підглядали. Тоді він устав, кинувся до дверей, ледь не перечепившись об стільця, а коли відкинув ті двері, які зі співом розхилилися, звісно, біля вікна не було ані духу. Тоді він подивився, помилувався на краєвиди, які розгорталися звідсіля чудові, на річку, іде залиту сонцем, і горби; повернувся в кімнату, затулив вікно фіранкою, а що не мав більше сили рухатися (його тіло скувала гаряча й терпка втома) ліг на Юльчине ліжко, витяг цигарку, не запаливши її, встромив до рота, і йому здалося, що з повік

йому злетіло дві ластівки та й помчали в блакитне небо, а він сам відчув себе бульдогом, прив’язаним до буди на золотому ланцюзі і загарчав, загавкав на всіх отих восьмеро чи дев’ятеро, бо і Людка була з ними, жінок, а вони оточили його колом, усі, звісна річ, голі, одна схожа на вівцю, друга на козу; третя на свиню і так далі, і заспівали йому солодкої колискової надто тонкими, високими голосами: нявчали, бекали, мекали, скавуліли, хрюкали, пищали, а їхні діти гасали поміж них, як чортенята, з реготами та вискотами: грались у квача. Одна тільки Людка поміж них не мала звірячої подоби, а підійшла, погладила його по голові, тоді поклала ту голову собі в пахвину (бо одна вона не була гола), і він відчув, що та пахвина палає, розпечена, мов присок.

— Залишіть мене з ним! — крикнула Людка усім тим жінкам, — я хочу його, сердешного, пожаліти. Бо він дурний і недоглянутий.

І від тієї несподіваної Людчиної ласки Шурка заплакав у той поділ, і сльози його шипіли, падаючи, як на плиту, й випаровувалися, бо якось ніхто його, блудящого, у цьому світі й не жалів, а всі тільки на нього кричали, сварилися, всі дорікали або ж, у ліпшому випадку, хотіли окру — тити.

Жінки із звіриними подобами перестали співати колискової, очевидно, вражені Людчиним учинком, але розходитися й не подумали, стояли довкруг них і дивилися на всі очі, а їхні діти порозбігалися вже по двору, зеленому, зарослому споришем із величезними парашутистими куль— баб’ячими головами, і бігали э квача уже там, дзвінко погукуючи. Тоді він відчув, що його голова у Людчиній пахвині зараз спечеться чи звариться, коли він її довше там триматиме, отож вирвався із Людчиних обіймів і сів віддуваючись. Отоді-то й побачив він, що Безназванним завулком іде місяцева донька, зовсім мала, тільки на п’ядь вища від куцої Наталки, із низькопосадженими клубами над карачкуватими ногами, з несподівано великими й пишними, аж випирали вони з блузки, персами і геометрично круглим, пласким, як місяць, обличчям, на якому, ніби закандзюбина, стримів пипочкою ніс, сірі вуста майже не виділялися на лиці, а очка були круглі, здивовані, сірі, з ріденькими

кущиками брів, а голова з ріденьким, також сірої барви, волоссячком, стягнутим ззаду гумкою. І йому здалося, що той Безназванний завулок ніби голий яр, без кущів, дерев і трави, і по тому голому яру тягнеться тоненька глиняна стежина, а місяцева донька помаленьку ступає по ній карачкуватими ніжками, втомлена, налита отрутою, якої набралася на шкідливому заводі, з байдужим померклим лицем і з випитими, також налитими отрутою, сірими очима.

— Я змиваюся! — сказала Людка, і двері, які він сьогодні вставив, заспівали. Шурка розплющив праве око і виплюнув пожовану, незапалену сигарету — в кімнату й справді входила Юлька.

— Вставив тобі двері, — сказав, ледве ворочаючи язиком, Шурка Кукса. — Як там з розщотом?

— А замка? — різко спитала Юлька. — Чи я буду жити без замка?

Він здивовано сів на ліжку й дихнув на Юльку такою хвилею перегару, що та аж відскочила від нього.

— Ти що, п’яний? — заверещала вона, ніби пилорама різнула.

— Але ж, Юль, — пробурмотів він. — Про замок у нас договору не було. І про те, щоб я не був п’яний, теж.

— Забирайся! — верескнула Юлька. — Вставиш мені замка і не будеш п’яний, то прийдеш.

— Але ж замка тра купить, — сказав він. — А в мене нічо, — він вивернув свої і справді порожні кишені.

— Ну, харашо! — пом’якшала Юлька. — Замка я куплю. І щоб не був мені п’яний. Терпіть не можу п’яних, пойняв?

— Та пойняв, — сказав він, зводячись із постелі.

І раптом кинувся до неї, схопив її лапищами й почав м’яти і там і сям, і вище і нижче, Юлька заверещала, викрутилася, дряпнула, як кішка, його фізію й почала гамселити його кулачками з тим-таки диким вереском. І коли він, хихикаючи, вивалився у вставлені так гарно ним же двері, то побачив унизу, у дворику дев’ятеро виладнуваних одна біля одної жінок, вісім із Ластів’ячого гнізда, а одну сторонню, певна річ, Людку. Всі вони безмовно дивилися вгору, де репетувала Юлька, а їхні подобенства спинилися так само з розверзтими очима й ротами, від чого їхні обличчя здавалися дегенеративні. Шурка либився на весь рот і вихилясом сходив із горбка.

— І щоб мені не лапався, пойняв? — верещала вгорі Юлька. — Я тебе работать найняла, а не лапаться.

Тоді кілька з тих жінок унизу заіржали, але решта лишалися з незворушними фізіономіями, а маленький бульдожик, крапля в краплю схожий на свою господиню, зірвався на ноги, загарчав і загавкав несподівано грубим гавкотом, аж із ремінця рвався, але його тримала залізна рука господині — Шурка ж ішов і либився.

— Забув замка їй уставить, — сказав, насилаючи на ліве око хмарку диму, бо дорогою встиг і закурити. — Доведеться завтра прийти. І вставлю, хе-хе! На губу привішу. На! — він зробив непристойний жест, але ніхто на його ніби й жарт не засміявся, всі лишалися безмовні й непорушні, ніби це стояв гурт манекенів. Сам тільки бульдожець вдруге рвонувся на повідку і люто загавкотів.

— Не терпить мій Рекс п’яних, — сказала тоненьким голоском власниця бульдожка. — Він і мого Мішу кусає, коли той п’яний припреться. Він у мене розумничок. Цяця! Цьом!

Шурка Кукса прийшов до Юльки наступного дня, коли вже та повернулася з роботи. Був він тверезісінький, навіть одеколоном пах, волосся було змочене й охайно зачесане, хоч одежа, як була нечупарна, такою й залишилася.

— О, — сказала Юлька, пильно його оглянувши. — Тепер ти на людину схожий, а не свиню.

Він теж уважно обдивився Юльку, прикидаючи, а на кого схожа вона, адже всі пожильці Ластів’ячого гнізда на когось із тварин таки подобали. Мацнув по-свійському її за груди, на що вона аж ніяк не зреагувала, а тоді поважно сказав:

— Це щоб ти не думала, що я не порядошний. Купила замка?

Замка вона купила, і він цілі дві години возився, врізуючи його в двері; пожильці Ластів’ячого гнізда до нього вже звикли і перестали ловити супроти нього витрішки, хоча, пробігаючи, одна чи друга, чи хтось із дітей, завертали в його бік голови й дивилися. З’являлися після роботи й чоловіки цього дому: Мишко, чи Міша, чоловік власниці бульдожка, навіть піднявся на пагорб, потис Шурці руку й почав стежити за його роботою, вряди-годи даючи цінні вказівки; вони мирно при цьому теревенили, в той час як Юлька варила (поки що в кухоньці колишньої господині її кімнати) картоплю і смажила котлети, притому не на одного, а на двох.

— Це ти його й на харчі узяла? — спитала колишня хазяйка.

— А що ж, — спокійно відказала Юлька. — Раз я його найняла, то й погодувати чоловіка тра.

— То, може, ти для нього щось і гарячішого купиш?

— Обійдеться, — категорично сказала Юлька. — Терпіти не можу п’яних.

— Да! — сказала хазяйка. — Я тоже!

їхня розмова на цьому й вичерпалася. Хоч ні, жінка-коза зробила виразну паузу, а тоді поцікавилася промекавши:

— І скільки він у тебе за ті двері здер?

— Всі гроші, цьоць, — сказала Юлька.

— Це чо’ я питаю, — скромненько проказала колишня господиня Юльчиної кімнати, — в мене в самої двері, сама знаєш які. То коли він так уміє їх діставать, і коли він отакий майстер, і коли недорого візьме, то хай би й мені вставив.

— Це вже з ним самі говоріть, — байдуже сказала Юлька й попробувала картоплю ножем. — З мене він узяв двісті каребе.

— Аж двісті? — жахнулася колишня хазяйка.

— Ну да, тепер усе дорого.

Пішла подивитися, як іде робота, Мишко, чи Міша, вже пішов, а Шурка Кукса випробовував ключем замка: чи добре зачиняється.

— То коли в нас із тобою рощот буде? — спитав шкірячись.

— Не зараз же, — мовила байдуже Юлька. — По одинадцятій прийдеш. Тільки щоб ніхто не бачив, пойняв?

Він її одразу ж "пойняв" — запрошувала саме на той час, коли чоловіки згадували своїх жінок, а діти уже спали, і коли чоловікам та жінкам уже не до стеження — мудра вона була, ота Юлька.

— Спробуй чи харашо работає, — сказав Шурка.

Замок працював нормально, і, поки вона ото випробовувала, він зайшов до неї ззаду (були вони в хаті) і облапав усі її куточки, на що вона аж ніяк не зреагувала, ніби вони були чоловіком та жінкою.

— Їсти будеш?

— Чо’ ж, — сказав Шурка. — Тілько коли даси сприснути, інакше замок буде заїдать — це вже точно.

— Я тобі сказала: п’яних не люблю, — озвіріла Юлька. — А прийдеш п’яний уночі, не пущу, пойняв?

Почухмарив потилицю: з жіночими примхами треба було рахуватися.

— Коли ж мені та їжа до рота не полізе? — жалібно сказав.

— То й не їж, — байдуже мовила Юлька. — Мені чи поїси ти, чи нє, до лампочки.

Він зирнув на лампочку: сонце падало на неї і відсвічувало, зітхнув і знову почухмарився.

— Руки в тебе є де помить?

Провела його в мікрокухоньку, де картопля вже зварилася і де стояла жінка-коза, тобто колишня господиня Юльчиної кімнати, і з

цікавістю дивилася на нього, ніби щось хотіла в ньому видивитися, чого раніше й не бачила. Шурка пішов до крана й почав милити руки.

— Не знала, що ти такий мастер, — сказала жінка-коза. — Може, коли так умієш діставати двері, і коли ти такий мастер, і коли недорого візьмеш, то, може б, ти і мені їх вставив, бо мої розсипаються. Я б тобі за роботу й горілочки б вточила, скільки б там договорилися.

— Ви ж казали, що вам дверей не треба, — мовив Шурка.

— Було не треба, а зараз передумала.

— Трудно теперички двері діставать. Але попробую, цьоць. Може б, ви мені авансом баночку вцідили б?

В Юльки аж очі заіскріли. Штовхнула жінку-козу й моргнула.

— Не, — сказала жінка-коза. — Авансом я не даю. В мене ото вже не один авансом брав — і до сьогодні! Нема в мене вже довіри до вашого брата.

— То ви мали діло з непорядошними, а я порядошний. Хай вам Юлька скаже. Правда, Юль, я порядошний?

— Не давайте йому нічо, цьоць, — сказала Юлька. — Вони всі, як вип’ють, малахольні робляться.

5

І от саме в той час, після одинадцятої й перед дванадцятою, Шурка Кукса знову намочив волосся, причесався, бризнув на себе одеколоном і не пішов, а поплив вулицею, сторожко роззираючись, і то не тому, що чогось боявся, а тому, що мав підозру до нишпорки Людки, яка, до речі,

сьогодні, коли він вставляв замка, не з’являлась у Ластів’яче гніздо. Отож був обережний тільки тому, що відав: за ним хтось стежить, а коли за тобою стежать, то це не вельми приємно. Шурка навіть подумав зухвало: а що, коли прихопити Людку у бур’янах і там, у бур’янах, її трохи прим’яти, але ця думка видалася такою дикою, що він аж засміявся сам до себе. І якраз отой недоречний та дурний сміх почула Людка, яка сиділа ще в своєму дворику сама, від неї тільки-но вийшли Магаданша, куца Наталка, ряба Надька і культурна Нора; цього разу культурна Нора розповідала жахи про інопланетян, аж Людка сиділа тепер як непритомна. А оповіла культурна Нора, що ті прибульці тепер крадуть дівчат, але тільки непорочних, і забирають із собою. І їх, таких забраних, уже тисячі, а що вони з тими дівчатами роблять, сам Господь знає; а що тепер непорочних не так і багато, то вони підбирають усіх таких, а оскільки Людка таки була непорочна, то й сиділа вона перелякана і запаморочена й міркувала: чи не покинути їй стежити за Шуркою Куксою? Аналітично вона знала, що саме сьогодні, закінчивши роботу, Шурка Кукса має прокрастися до Юльки, і що це можна буде достеменно вистежити (питання: для чого? — перед Людкою не стояло, бо її дії не підлягали практичним резонам; а звідки вона знала, як розплачуватися буде Юлька, — то вже був її слідчий секрет: була Людка талантом у цьому ділі, отож її захоплював сам процес стеження). Але після тієї страшної Нориної розповіді, вона вже сумнівалася, чи так це їй потрібно; а що, коли її з тих бур’янів підхопить невідома сила й доведеться їй ні за цапову душу пропасти? Або надибає її в тих бур’янах отой нерозгаданий і нею дивний вуличний тип — Рудько, котрий теж, можливо, з тих, як була твердо переконана Нора; як же їй тоді? Тим більше, що Рудька вона справді сьогодні бачила, і він на неї так пильно подивився, що вона ледве язика не ковтнула, а ниточка між ними вив’язалася вже давніш. Але ні, Людка все-таки була не така збаламошана, як культурна Нора, вона вміла мислити чітко й без усіляких фокусів; отож коли почула, як сміється у темряві Шурка, то всі її страхи й вагання як водою змило, і вона, вже нітрохи не роздумуючи, подалася за Куксою, який не йшов, а плив дорогою; вона попливла за ним слідом: до верболозів і до кладки над розмитою греблею, а тоді й до Безназванного завулка — Шурка Кукса таки прямував туди. І це був

саме той момент, коли чоловіки, переконавшись, що їхні діти сплять, так само, як було це в Білому домі, і в Ластів’ячому гнізді підгорнули під себе дружно й майже одночасно (були— бо налиті млостю літньої ночі) своїх жінок (також налитих млостю літньої ночі), і все Ластів’яче гніздо захиталося; ніби сколихнув його лагідний землетрус. Юлька чула це погойдування, і її вже почало розбирати зло, що Шурка десь гається, але саме в цей час щось зашкребло у шибку, і вона, підхопившись, пішла навшпиньки відчиняти. Двері перед цим вона залила олією, і ті розчинялися вже цілком безшумно, впускаючи Шурку Куксу; і він одразу ж схопив її в обійми, але вона випручалася, зачинила двері, а він, поки те робилося, метав із себе одежу, поспішаючи і рвучи ґудзики. Вона ж спокійно скинула із себе сорочку й рушила до ліжка; він бачив тільки розмитий обрис її тіла, а особливо — величезних грудей; і ледь встигла вона лягти, Шурка стрибнув у те ліжко десь так, як хлопцем стрибав із нахиленого дерева в річку, але його не охопила вдячна й приємна прохолода, а впав він ніби на розпечену плиту чи в казан з окропом, а коли ввійшов у її розхилене тіло, його просто-таки спалило. На мить завмер, прислухаючись до ритму, яким жив будинок, вловив його, як музикант мелодію, підхопив і піддався лагідним коливанням, чуючи під собою розлите і розхитане тіло. І пішов блукати по розпечених червоних прірвах, а сам зробився ніби хлопчик-мізинчик, який потрапив у казкові вертепи і, щоб не осліпнути від червоного сяйва, яким обіллявся, заплющився й блукав, намацуючи патичком стежку. І доблукався він до розпеченої червоної гармати, запалив від неї ґнота, приклав до порохового отвору, і гармата раптом потужно, але цілком безшумно вибухнула, розносячи його самого, розірваного на тисячу тисяч білих, а може, й червоних шматочків.

— Фу! — сказав він, віддихавшись. — Доброго я тобі поставив замка.

Юлька захихотіла, вислизнула з-під нього, і вони обоє відчули, що будинок уже заспокоївся, вже його не колише лагідний землетрус, що будинок зморився, але вони не знали, що в цій ночі тільки одна людина (схована, скажемо, в бур’янах) плаче синіми слізьми, бо їй зовсім не легко в цьому світі бачити і відчувати, як ото хитаються й пульсують

біля неї будинки й хати, і слухати, як любасно хихочуть у них задоволені самиці.

І вона, та загадкова людина з бур’янів, звела руки вгору, до зоревливого й холодного неба, з холодним круглим лицем на ньому; до всіх отих мільярдів світів, й безгучно крикнула в нього, до всіх його чортів та богів, до всіх інопланетян та прибульців, до того неозорого ніщо, яке є усім, усе бачить, усе знає й усім керує: хай би вона прийшла, ота сила, що має тіло надії, а очі любові; хай би вона пролила і над нею свій вічний глек світляного молока; хай би не була вона в цьому світі самотньою тростинкою, яку ламає сухий вітер і засипає піском пустеля, і насіння якої — відчай, бо вона в цьому світі теж до чогось має здатися, а коли ні, то хай спустяться до неї ті, що шукають у цьому світі непорочних, і навіки її з цього бур’яну заберуть.

І тут вона побачила на стежці Рудька, того загадкового й незбагненного чоловіка, єдиного такого на вулиці, котрий вишуковував між ночі самотніх і непорочних і наділяв їх тайною. Рудько стояв, залитий місячним світлом, і його руда чуприна палахкотіла; і Людка раптом усвідомила чітко й недвозначно, як це вміла тільки вона: Рудько уже давно її запримітив і давно знає, що вона відчува зараз; знає, що вона самітня, немічна й безвольна, що в неї течуть із очей чорні сльози і що вона вже не має сили ні покликати його, ані прогнати. Він же схилився над нею, розпростертою на прохолодному лоні землі й погладив їй волосся, заодно втираючи і сльози.

— Все буде добре, Людо, — сказав ніжно. — Все буде добре, тільки Бога ради не плач!

6

Через кілька днів до Ластів’ячого гнізда під’їхала вантажівка, з неї вискочила Юлька, а з другого боку кабіни вийшов опасистий шофер. Шофер скинув заднього борта, і вони почали стягати з машини дошки. У

дворі вже вилаштувалися всі восьмеро жінок у всій красі своїй із подобенствами-дітьми, які порозтуляли роти, від чого лиця їхні зробились дегенеративні, і всі вони непорушно дивилися, як падають спершу на траву, а потім одна на одну з виляском жовті дошки; від цього в дворі тепло запахло сосною. Юлька тицьнула в руку шоферові якісь гроші, авто ревнуло, газонуло, наповнило двір смородом та сопухом й виповзло задом у Безназванний провулок, тоді розвернулося й спокійно собі від'їхало. Юлька зирнула на жінок, що дивилися на неї мертвими очима, й рушила на пагорб до своїх нововставлених дверей, навіть і не подумавши пояснити цим майже мертвим жінкам, дітям і бульдожку, для чого вона ті дошки сюди приварганила. Тільки одна колишня господиня її кімнати, жінка-коза, тихо мекнула вслід, ніби й інтересу великого до всього того не мала і ніби їй зовсім не хочеться щось розпитувати:

— Це вже щось строїть будеш?

— Аякже, цьоць, — рішуче сказала Юлька, повертаючись до жінок. — Треба мені десь газову плиту й балона поставити, не все ж я буду на вашій кухні. Ми ж з вами так і догуварувалися, бо платить мені вам за ту кухню нема з чого.

— А дошки тобі безплатно дали? — мекнула колишня хазяйка.

— Ну да! На приприятії виписали.

І вона понесла кругле лице, й пишні перса, і закандзюбленого носика до своїх свіжопоставлених дверей, про які хтось із сторонніх ніколи б не сказав, що вони свіжопоставлені, бо старі були, репані й потерті. І жодна з тих виставлених у дворі жіночок ані на мак не повірила, що дошки Юльці виписали на "приприятії", а повірили вони хіба в те, що навряд чи колись дізнаються, звідки ці дошки з'явилися, а коли так, то спосіб діставання дощок увіч був у Юльки незаконний, що давало їм законну підставу дружно її засудити чи принаймні обсудити.

Цей загальний осуд чи засуд висловила вголос тільки колишня господиня Юльчиної кімнати як особа до Юльки найближча:

— Ти ці дошки з двору прибери. Діти тут бігають, і вопще!

Юлька не перечила, тим більше, що крім дітей існувало те загадкове "вопще", пішла переодяглася, хоч перед цим скидала дошки, не перевдягаючись, — загадки жіночої алогічності, — і почала тягати своє добро на пагорб, охайненько складаючи його там під вікном. Шурка Кукса саме в цей час знамірився пройтися Безназванним завулком у надії, що домовиться з Юлькою на чергове нічне побачення, але вчасно помітив, що вона тягає дошки і по-лицарському сховався у верболози, сказавши розбитому відру, котре там валялося:

— Вона бабка нічо, гаряча, але дуже дорога. Це я так у неї за наймита стану.

Цю велемудру фразу проказав Шурка Кукса уголос, а тоді побрів на острів, де, лігши горілиць на траву, задивився у ясне небо, наслухаючи жайворонків і віддаючись солодкому безділлю, для повного щастя закусивши бадилинку і посмоктуючи її сік. У такий простий спосіб він навіки забув про Юльку, тим більше, що мав досить кебети, аби зметикувати: оці дошки Юлька пре під свої вікна недарма, тож коли він знову попроситься на ніч, то вона йому напевне, голову на відріз, скаже, навіщо їй ті дошки потрібні і твердо пов’яже цю потребу з його нічними відвідинами, начебто між тим і тим конче існує зв’язок, — ще одна загадка жіночої алогічності. Отож він тішився хоч би з того, що вчасно хильнувся у верболози, що розкусив ту зозульку відразу, зрештою, інтерес до неї в нього був швидше інерційний, як реальний; отож виходило, що, втікши у верболози, він її у певний спосіб обдурив, а це його, як справжнього ловеласа, не могло не втішати.

Юлька тим часом тягала дошки, вона таємно сподівалася, що її за цим заняттям застане Шурка, бо нутром відчувала: не покине він її після

першого разу; тоді вона роботу перекладе на нього хай би ціною ще одного нічного відвідання, а тоді, подумала реально й тверезо мисляча Юлька, домовиться з ним про будівництво сінців — отже, цією операцією відразу хотіла зловити кілька зайців. Заєць перший: будівництво сінців для газової плити. Заєць другий: зробити це без особливих затрат, бо в неї не було що тратити, та й не хотілося. І нарешті, заєць третій: той Шурка Кукса нежонатий — це вона напевне довідалася, — тож вона в такий спосіб спробує до себе прив’язати його надійніше; мала у Ластів’ячому гнізді, куди вгатила всі свої гроші, ще бозна-скільки роботи. Окрім того, коли Шурка Кукса прикладе до того гнізда рук, то легше зможе прижитися в ньому, адже в такий спосіб воно стане ніби трохи і його. Таким чином, Шурка Кукса вгадав абсолютно точно: вона хотіла зробити з нього наймита-приймака. Сам же Шурка був дитиною системи, яка проголошувала: ліпше всі бідні (крім начальства), ніж половина бідних і половина багатих, отож він волів ліпше лежати без діла на траві острова, ніж тягати Юльці дошки, навіть жертвуючи нічним задоволенням. За тим Шурці було трохи й жаль, але він заспокоїв себе у досить простий спосіб: заплющив очі, солодко відчуваючи, як повзають повіками сонячні мацачки-промені, і перепустив через уяву все те, що діялося з ним у Ластів’ячому гнізді — було це солодко й утішно, аж він щасливо передрімав увесь той час, поки Юлька тягала дошки, вже киплячи супроти нього гнівом, бо він, лобур, таки не прийшов, як вона твердо того сподівалася. Шурка, однак, теж був не зовсім простак, бо як тільки вона ту роботу закінчила, миттю прокинувся, ще полежав, поки вона вмилася, переїла, помила посуд, а відтак перестала бути така сердита, а коли всілася біля свого, вже єдиного вікна, він позіхнув, квакнувши, звівсь і знову поплівся до Безназванного завулка; бо, як чоловік, не міг отако просто не прийти до неї, коли мав ще надію: на тому полі ще урве любасну квіточку. Оце й був резон, що повів його до Ластів’ячого гнізда, а побачивши у вікні її кругле обличчя і розлиті на підвіконні перса, він спинився й обперся об паркана, хоч двір у цей час не був порожній, там стояли кружком троє із восьми жінок Ластів’ячого гнізда і вели їм одним зрозумілу балачку.

— О! — сказав Шурка. — Ти вже і з роботи прийшла!

— Як бачиш! — коротко відрізала Юлька, бо трохи була ще сердита за те, що він не прийшов учасно, тобто тягати дошки, хоч, тверезо мислячи, про ті дошки він нічого не знав і з нею не домовлявся — чергова риса жіночої нелогічності.

— Хороші я тобі двері вставив, — сказав двозначно Шурка Кукса. — Як картінка!

— Двері як двері, — однозначно відказала Юлька, бо мала на увазі самі двері, а не його дурні натяки.

— А що це в тебе за дошки під вікном?

— Сінці хочу пристроїть, — лагідніше відказала вона.

Шурка Кукса зрозумів, що про дошки він запитав даремно; зрештою, не дошки ж його цікавили.

— Слиш, — навпрямки сказав він, — мо’, й сьодня в гості присогласиш?

Круглі, здивовані очка полили на нього сірий перламутр, ніби холодну воду.

— Чого ж, — сказала Юлька. — Коли мені сінці зробиш.

Шурка розхвилювався. Не, це вже переходило всілякі межі.

— А знаєш, скіки тра заплатить, щоб сінці построїть?

— Я тебе не нуджу, — сказала спокійно й навіть холодно Юлька. — Спитав, а я тобі відповіла.

— Щоб сінці построїть, тра мастером буть.

— Ну, да, — сказала Юлька. — Двері ти ж поставив.

— Двері — це просте, сінців я не поставлю.

— Як знаєш, — мовила Юлька і відвела від нього очі, задивившись на річкові краєвиди, а може, на місяць, що вже проглядав, хоч небо ще було ясне, а світла довкола багато. І той місяць, урізаний у світле небо, був так само трохи здивований, як і Юльчині очка; і Шурка Кукса відчув, що йому невідь-чому стало соромно, що не вміє будувати сінців, з іншого боку, він боявся й зав’язнути в цьому сірому перламутрі очей і в тому широкому розливі грудей на підвіконні; йому подумалося, що то був тільки сон, оте їхнє гаряче з’єднання, бо принаймні аж нічого не змінилося в їхніх стосунках, і вона від нього так само далека, як була, а може, й далі, бо для нового зближення пропонувала вже вищу ціну, хоч тут можна було б і поторгуватися. Але він страшився влазити в нове ярмо, хоч тягло до неї невимовно.

— Я з Колею-рибалкою поговорю, — сказала вона байдуже. — Він сінці уміє ставить.

Цього разу двозначно, здається, сказала вона, і Шурка аж очі на Юльку поставив — саме за те, що сказала так двозначно, — це отверезило його, примусило отямитися, а може, трохи й обурило.

— Ну, да, поговори, — мовив він. — Колька вміє. Пока!

— Пока! — сказала байдуже Юлька і знову задивилася на прирічкові краєвиди, ніби їй до нього й діла нема, та й не знає вона його і знати не хоче, адже головний інтерес тепер у неї не він, а сінці.

Отож Шурка пішов, а вона продовжувала стриміти у вікні; лице її стало сонне, ніби то місяць посірів і сів отак на підвіконня відпочити;

притому була вона така непорушно відсторонена, що всяк із чоловіків, котрі проходили завулком, неодмінно повертався в той бік. Вона ж узагалі нічого не бачила, а рухатися то й не мала потреби. І так знову тривало день у день, часом з’являвся поблизу і Шурка, але ближче не підходив, а в Колі-рибалки якось так клалися шляхи, що в Безназванний завулок він не забредав; зрештою, шляхи його були елементарні: з роботи й на роботу, від дому до річки, де він не менш непорушно сидів, як Юлька, у човні та й ловив рибу, а тоді з річки додому; хіба інколи потрапляв і в доміношну компанію. Але чортяка сидів і в Колі-рибалці, отакий чорний, тілистий, із натуральними ріжками та хвостом, але в нього до того чортяки було приставлено сторожа, чуйного, як гуска, та й на гуску він подобав, і це була його власна теща, бо жінка його Любка до того чортяки не те що була байдужа, а якось нечутлива — мала вона в житті досить іншого клопоту. Отож коли той чортяка прокидавсь у душі Колі-рибалки, то він або ж напивався, неодмінно виганяючи з дому жінку з тещею (це був простіший і менш небезпечний сказ), або ж удавався в любасні пригоди, а тоді вже виганяти з нього чортяку рішуче бралася теща; саме вона вистежувала його і вчиняла скандал тій чи тій нетіпасі, яка на зальоти Колі-рибалки відповіла. Все кінчалося, як завжди, просто. Коля знову повертався в родинне лоно, чортяка лишався поганьблений, вибитий, випотрошений, з обірваним хвостом і зламаними ріжками, тож покірно і злякано ховався на споді душі Колі-рибалки, і Коля-рибалка знову користувався тільки двома шляхами: на роботу й на річку; заспокоювалася і теща, хоч і потому не випускала зятя з-під чіпкого нагляду; принаймні вона досить часто з’являлася на острові і перевіряла, чи Коля-рибалка сидить у човні і чи він там сам. А коли його у потребі з околиці відносило, то вона напевне знала, куди він подався, й коли повернеться, і хто ті люди, з якими він спілкується. А була теща маленька й сухенька, з гострим гусячим личком і з лагідненькою усмішечкою на видку, і тільки коли говорила про розпусників та розпусниць, голос її робився іржавий та низькотонний, а личко закляте й люте, а в очах закипав брунатний вогонь, а губи вже не всміхалися, а ставали двома крицевими платівками — ось якого сторожа моральності мав Коля-рибалка. Всі жінки на вулиці чудово про те знали, отож коли в Колі-рибалки прокидався чортяка (у складнішому варіанті

сказу), то жодна із них уже не піддавалася на його зальоти, і він змушений був літати деінде; принаймні чинив це на роботі, де була сувора контрольно-пропускна система, очевидно, спеціально організована, щоб не пускати таких тещ, бо від розкрадання так званої "державної власності" вона аж ніяк не боронила, і це також знали всі, навіть ота контрольно-пропускна сторожа, якій теж треба було з чогось жити. Таким чином і лагодилося більш-менш гармонійне сімейне життя Колі-рибалки, але чортяка не спить, його таке гармонійне життя зовсім не влаштовує, бо такий він уже в цьому світі вдався: коли не порегоче й не позбиткується з людської глупоти та пристрастей (які вони дрібні та одноманітні!), то впадає в меланхолію, а коли вже чорт упадає в меланхолію, те це не жарти, це, кажучи фігурально, означає не що інше, як початок чортячої смерті.

7

Коля-рибалка завернув у завулочок цілком випадково і з мирними намірами: там, у Ластів’ячому гнізді, жив такий собі Вадим, чоловік жінки, що мала подобу кішки, відповідно, й тримала в себе чудового, гарного, з білою китичкою на хвості і з білою маніжкою на грудях кота, якого любила більше чоловіка й дітей; через це чоловік почувався вдома незатишно, тому й став рибалкою; отож він колись пообіцяв Колі чи жилки, чи поплавка, чи черв’яків, чи грузило; тому-то чортяка, який саме сьогодні прокинувся у душі Колі-рибалки, склав пальця бубличком і тихо постукав у серце свого патрона (давні греки описали б цей акт поетичніше: маленький крилатий божик Купідон, чи Амур, чи Ерос наклав на лука стрілу і, хоч мав зав’язані стрічкою очі, влучно уцілив тією стрілою у серце Колі-рибалки); в такий спосіб той і опинився в Безназванному завулку і перше, що він побачив, — незнайому особу жіночої статі, що стриміла у вікні, розливши по підвіконні пишні груди, із круглим, як місяць, лицем, таким спокійним, байдужим і самозаслуханим, що Коля-рибалка забув про свого рибальського приятеля Вадима і вкляк, дивлячись на мимолітне диво, — щось його при цьому схвилювало, збаламутило, схопило залізною п’ятірнею за серце й викрутило його, як мокру ганчірку.

— Привіт, Місячна Зозулько, — м’яко сказав Коля-рибалка. — Щось я тебе раньше й не примічав.

Вона звела на нього очі й облила холодним перламутром, а може, це були якісь крижані мацаки, що обмацали його колючими, але й ніжними пальцями.

— Привіт, — байдуже сказала Місячна Зозулька.

Тоді Коля-рибалка ще більше забув про Вадима, а повів із Юлькою солодку балачку, бо вважав, що хто-хто, а він уміє охмуряти жіноцтво; вона ж відповідала коротко й байдуже, але якось так, що він все більше й більше піддавався не так чарові од цієї Зозульки, бо чарів, окрім пишних грудей, вона й не мала, як пошептам отого свого чортяки, який відразу ж дав йому знати, що тут зірвати квіточку буде досить легко. Про тещу в цей мент Коля-рибалка й не думав, бо йому вже було й не до неї; зрештою, так склалося, що він був саме у відпустці, отже, на роботі завести романа, як казав, не міг, а без романа, коли в ньому прокидався чорт, йому, ясна річ, не вижити, хіба з горя напитися й черговий раз вигнати з дому жінку та тещу. Але він уже сказав надто багато солодких слів, які підказував йому на вухо чортяка, отож тим простим засобом (напитися й вигнати жінку й тещу) вже не одбутися, його язик пролопотів те саме, що колись лопотів і язик Шурки Кукси:

— Мо’, ти мене в гості присогласиш?

— Багато ти хочеш, — сказала незворушно Юлька.

— Нє, я серйозно.

Вона замовкла і знову облила його холодним перламутром.

— Може, й присоглашу, — сказала спокійно. — Зроби мені з цих дощок сінці, то й договоримся. Кажуть, що ти вмієш...

Коля-рибалка отетерів: це що, вона з нього сміється? Сінці робити треба не менше тижня чи й два, за це можна взяти добрий кусок, а вона хоче так?

— Заплатиш мені чи так? — спитав Коля-рибалка.

— Сам знаєш, — сказала, не дивлячись на нього, Зозулька.

У голові Колі-рибалки вихором почали проноситися думки, розкладаючись саморушно на "так" чи "ні". Він робитиме їй сінці — це чудова ширма і чортиця-теща ні про що не здогадається. Зможе робити, отже, сінці і тут і там, і то не раз, аж поки не перестане мучити його чортяка — романи ж у Колі-рибалки тривали після того, як досягав він свого, не більше тижня. Коли ж жіночка траплялася законозиста, здобував її довше, але коли вже її мав — таки не більше тижня, такий уже в нього організм. Тут здобувати її довго не доведеться, і він залюбки б узявся до тих сіней, але виступав ще один резон. Те, що він узявся б за підробіток, утішило б і жінку, і тещу, але вони однодушно, різко й безкомпромісно зажадали б, щоб він віддав їм зароблені гроші. Отже, виходило, що за сінці, зроблені ним, мав би заплатити він сам. Коля мав приховані від жіноцтва п’ятсот карбованців; міг би сказати, що взяв сімсот, а двісті ніби лишити собі — вони після ґвалту на це погодяться, але чи не задорого випадало таке задоволення?

І поки він отак міркував, Юлька у якийсь спосіб устигла порозумітися з його чортом, і чорт почав у ньому ворушитися, ластився до нього, шепотів, ніжив, задурманював голову; брав його очі, одне в одну долоню, а друге в другу і жбурляв ними, цілячи в отой пишний розлив перс на підвіконні, і Коля-рибалка почав відчувати, що зараз він розіллється перед нею в озерце, що йому вже зовсім байдужі практичні резони, що живе він раз, сказав йому чорт, а гроші все одно розвіються, як дим. А тут, сказав чорт, ти нап’єшся! І не те інтересно, мовив він, що ти завоюєш якусь жіночку, аби потім про те солодко згадувати, а те інтересно, що навісиш здоровенного гусячого носа тещі з її стеженнями, підгляданнями — за це варто заплатити не тільки п’ятсот, а й тисячу

рубликів. І це був, здається, останній аргумент, який переконливо Колю-рибалку подолав.

— А бляха в тебе є, щоб покрить?

— У тебе нема? — спитала безтурботно Юлька, вона вже знала, що він погодився.

— Матеріал твій, — сказав Коля.

— Толем покриєш, — мовила Зозулька. — Я дістану.

Тоді Коля-рибалка трохи пом’явся і почав дивитися кудись поверх її голови.

— Треба мені там кої об чом переговорить. Не знаю, чи буду свободний, — сказав він.

— Переговори. Мені не горить, — сказала байдуже Юлька.

Коля-рибалка недаремно так сказав: він був тактик управний.

Оскільки працюватиме на очах не тільки Безназванного завулка, але й цілої вулиці, то на таку роботу мали дати санкцію жінка, а передусім теща, як його моральний сторож. Усе, що чиниться, має бути відкрите, щоб у жінок не виникло передчуття чого таємного, схованого — вони на все це нюх мають бездоганний; таємним, отже, має бути тільки одне, а для цього треба вибрати найдогідніший час. Той час, що його бездоганно точно вибрала Юлька для Шурки Кукси, Колі-рибалці, звісно, не підходив, і то з простої причини: він у цей час мав лежати побіч своєї законної жінки і давати тій жінці якось раду, як це й дають раду в цей час своїм жінкам інші чоловіки околиці — і все це при нервовому наслуханні тещі, бо коли б він того не робив і не возився б із жінкою, теща відразу б засікла, що тут щось не так і почалися б вивідування,

шпигування, а це вже діло небезпечне і до цього доводити не можна. Отож Коля-рибалка довго з Юлькою не розбалакував, а пішов до Вадима (це також треба було зробити заради можливого алібі), узяв у нього жилку чи поплавка, грузило чи черв’яків, а коли переходив двір Ластів’ячого гнізда, відчув, що настромлений на вісім жіночих поглядів, ніби якийсь там святий (Коля-рибалка випадково бачив таку картинку, ну, да, в тещі була релігійна книжка); отож він був як той святий (Себастян, скажемо від себе), адже всі вони конешно засікли його балачку з Юлькою і тепер умирали від цікавості довідатись її зміст, позаяк у дворик та балачка не долинала, вітер відносив слова у сусідній садок, де їх міг почути хіба що старий, шолудявий пес, що понуро сторожував майже порожні цього року яблуні; такі дрібниці, як балачка Колі-рибалки з Юлькою, були йому цілком нецікаві.

— Це не про сіни для себе Юлька з тобою догуварувалась? — сміливо мекнула колишня хазяйка Юльчиної кімнати.

— О! — спинився Коля-рибалка здивовано. — Ви все знаєте, цьоць. Про сіни! Але не знаю, чи братися; з жінкою тра переговорить.

— Мало дає? — спитала жінка-коза.

— Малувато, — сказав Коля-рибалка. — Тепер таке времня, що все дорого.

— Да, времня теперички тяжолоє, — мовила власниця бульдожка, й сама схожа на нього.

— Не знаю, не знаю! — сказав Коля-рибалка. — Може, візьмуся за цю роботу, а скоріше, ні. Рибку ловить мені інтересніше. І додому якогось хвоста принесу, й укалувать не тра.

— Да, теперички чоловіки ледачі, — сказала власниця бульдожка.

— Бо кому воно, цьоць, нада — жили надривать? — мовив Коля-рибалка й пішов геть; саме таке про себе враження, як про незацікавленого, він і хотів залишити. Потім він їм розкаже, що його до цієї роботи приневолила власна жінка і теща, а що може бути принадніше, коли власна жінка, а ще й теща, тобто власний сторож його моральності, штовхають тебе в обійми якоїсь Місячної Зозульки. Не був би він мужчиною, коли б таку нагоду втратив.

Отож Коля-рибалка спокійнісінько повернувся додому, тещі не було, хлопця їхнього також, жінка була сама. Він трошки з нею погрався, хоч вона не була схильна до любовних ігор і на його приставання відбивалася й огризалася, але не вельми активно. Наразі прийшла й теща. Він трохи попорався біля рибальського причандалля, здобувши кілька словесних колючок від жіноцтва на цю тему, й аж тоді ніби згадав те, чого не забував, хотів, однак, щоб подія виглядала якомога малозначущіше.

— Забув сказать, — мовив він. — Оце заходив я до Вадима, то там нова якась у Ластів’ячому гнізді... Хоче сінці пристроювать... Звідкись знає, що я це вмію.

— Це я їй сказала, — мовила теща.

"Чудово, — подумав він. — Один-нуль на мою користь".

— Просить, щоб я їй ті сінці поставив. То я їй нічо не сказав, думаю, дома пораджуся. Щось мені не дуже охота одпуск собі переривать, лучче я на човничку посиджу...

Вони обоє витягли в його бік обличчя й заблищали очима.

"Рибка клюнула", — подумав по-рибальському Коля й солодко закурив сигаретку.

— А скільки дасть? — спитала Любка.

— У тому, то й річ, що дурничку. П’ятсот.

— А ти поторгуйся, — жадібно сказала теща.

— Каже, нема в неї більше.

— То кугутка, — сказала пристрасно теща. — А кугути гроші мають.

— Я її грошей не лічив, — мовив Коля-рибалка. — І не дуже мені хочеться в одпуск укалувать. Досить, що на роботі укалую. — Коли хочете знать, мама, я тоже кугут.

Теща дещо знітилася.

— Ти вже не кугут, — сказала вона. — Ти вже давно в городі живеш. А кугути — це ті, що тільки-но з села перебрались... По-моєму, ти за ту роботу візьмись... Там таке воно шкарапетне, таке почварне, — сказала до своєї дочки. — І такі в город лізуть. На шо вона надіється? Аж смердить од неї кугутством.

Те, що вона так відзивалася про Юльку, було добре, хоч трохи дрочило самолюбство Колі-рибалки; не така вже, як на нього, та Юлька була почварна.

"Отже, два-нуль?" — спитав він себе.

— По-моєму, тоже, — приклала останню печатку до санкції Любка, — замість ото байдики бити на тій річці, якусь копійку додому принесеш. Хай тобі хоч харчі дає...

Це вже Колю-рибалку розсердило: Любка бувала часом егоїстично-уїдлива.

— Я шо, дому свого не маю! — гаркнув він.

— Чого не маєш, маєш, — сказала улесливо теща. — Та й вона, по-моєму, на роботу ходить. Це вона хату на тебе покидатиме?

Питання увіч було із вивідчих, тож Коля-рибалка збув його найбайдужіше:

— Я ж вам казав, що з нею нічого ще не догуварувався. Отак тільки поговорили. Мені не дуже хочеться й укалувать.

— Нічо, трохи й повкалуєш, — сказала байдуже Любка. — Трохи живота скинеш, бо на тому човні з неробства ще більше салом обростеш.

Шпилька, кинута Любкою, була колюча: в Колі останнім часом і справді почало випинатися черево, в той час як жінка його залишалася худа й гінка, вона любила з того черевця покпити, бо худий товстого чомусь не любить, а ще добре бачила, що це його допікає.

"Що ж, — подумав він милостиво. — Хай буде три-один. Але посмійся, посмійся!.."

8

Отак Коля-рибалка й почав будувати Юльці сінці. Правда, перед цим у нього з нею відбулася досить практична розмова, бо Коля любив, щоб усе йому було ясно. Першого дня він викопав траншейку для невеликого фундаменту й почав возити для нього камінь від річки. Від Юльчиного борщу на обід він відмовився, сказавши, що обідатиме вдома, а от вечерю згодився приймати, а після вечері виразно настоював на платі за

сьогоднішній день. Юлька спробувала викрутитися, як це робила була з Шуркою, але з Колею це в неї не вийшло, бо той пригрозив покинути роботу і нагадав Юльці, як дорого вона йому обходиться. Юлька впокорилася й слухняно пішла до ліжка — він коло неї попрацював із насолодою й справно, аж Юлька тихенько застогнала під ним. Але його при цьому не обнімала й не цілувала, тож він змушений був на неї прикрикнути, і вона його обняла, а на поцілунки відповідала, проте мляво. Ну, що ж, першого разу хай буде так. Часу багато ці операції не зайняли, жінки з двору знали, що він з нею вечеряє, а це входило в порядок речей; скільки ж там страв Юлька йому подає і що в неї на десерт, то це вже доглянути було важко, хоч, правда, колишня господиня Юльчиної кімнати, коли вони вечеряли, прикладала вухо до замкової щілини, про що Юлька напевне здогадувалася, бо вмикала радіо і те радіо покривало всі звуки, а в жінки-кози була така особливість, що коли звук накладався на звук, вона нічогісінько не могла дотумкати. Та й ставала вона на підслухи лише частково з власної волі; річ у тім, що лише вона одна на все Ластів’яче гніздо була дружна із Колиною тещею, а теща, хоч і була сповнена презирства до жіночих Юльчиних здатностей, обов’язків сторожа Колиної цноти не занехаяла, а примчала сюди ще зрана, ще коли Коля-рибалка спав, і попросила за тим люципером (визначення самої тещі) простежити, бо це такий, що довіряти йому не можна. Коля ж рибалка після активного десерту, яким його пригостила Юлька, мав іншу проблему: все це відбулося підвечір, а під ніч доведеться мати те саме з власного жінкою, а цього йому вже було, може, й занадто. Першого вечора він ще зумів послатися на втому (Любка знала, що він тягав каміння, бо підходила на його роботу глянути), другого вечора він також послався на каміння, а той день він уже вимостив підмурівок, і Любка це також знала, сама вона вже не ходила дивитися, але теща ходила, а її інформації не довіряти було годі. Отже, проблема була в третьому вечорі, після того дня, коли займався зведенням каркасу — як на те, Юлька саме того дня розпеклася й розходилася, хоч він планував сьогодні зробити з нею перерву. Ішов він додому цілком запаморочений від такого "десерту", з тугою думаючи, що коли він того самого не повторить із жінкою, то не тільки жінка, а й теща візьмуть на нього підозру. Через те Коля-рибалка вирішив удатися

до допінгу. Річ у тім, що і йому Юлька не давала чарки, і тут він уже не зміг її пересилити, при цьому вона навіть згоджувалася, щоб Коля покинув роботу, але п’яних вона ненавидить, хоч ти її вбий.

— Я буду тоді тобою бридитися, — сказала прямо Юлька, і він здався, бо таки не хотів, аби вона ним бридилася.

Отож він, прийшовши додому, заковерзував і став, як це часом із ним бувало, ніби вередлива дитина, заявивши, що коли вони з тещею не поставлять йому чарки, то завтра він на роботу не піде і хай зроблене залишиться без оплати.

"Все одно, я сам собі плачу", — подумав він при цьому.

І взагалі, укалувать йому вже набридло і все таке, бо з нього досить, бо вони йому не дають відпочити у відпустку, бо вони тільки й знають, що гроші, гроші — подавіться ними, — виразно сказав Коля-рибалка.

Отож, щоб залагодити конфлікт, теща змушена була побігти до колишньої хазяйки Юльчиної кімнати, щоб купити в неї банку самограю, а заодно й довідатися про результати підглядацької діяльності жінки-кози.

— Вони там радіво крутять, — сказата та, а що радіо крутила кожна жінка околиці, то це підозри в тещі не викликало, та й якось не могла вона цього разу взяти до голови, щоб Коля-рибалка спокусився такою "кугуткою" — надто вона, на її погляд, була незугарна, особливо, коли порівняти її з Любою, яка була таки, на її переконання, красунечкою. Теща оповіла жінці-козі свій клопіт із зятем, що ні сіло ні впало заковерзував, та й побігла хутчіш додому з півлітровою баночкою цукрівки, на кухні відлила чвертку, а решту сховала до чергового зятевого сказу.

Колю ж рибалку ніщо так сексуально не збуджувало, як алкоголь, отож він вижлуктив свою чвертку, а що теща десь знову помчала, а хлопець із гулів не повертався, Коля-рибалка розіграв пристрасну сцену і чи горілка, чи сама сцена належно його збудила, тож вони зачинилися з жінкою зовсім у непригожий для таких речей час, і не вийшли з кімнати, навіть коли почули, що повернулася теща, а коли та почала шкрябатися до них у двері, Любка так грубо її відіслала, що та вмить здиміла, відразу ж утямивши, що тут до чого, а в таких речах заважати подружжю вона вважала неприпустимим. Після такого спалаху Коля-рибалка з чистою совістю захріп, а розгарячіла й розчервоніла Любка вийшла на кухню, бо в неї там ще була сяка-така робота. Вона зирнула на матір гнівно й переможно, а та скулилася на ослінці, але не сказала їй нічого; зрештою, обоє були задоволені і спокійні, а найбільш задоволений був Коля-рибалка, який прокинувся, коли Любка виходила з кімнати, накидуючи на голе тіло халатика, почекав, поки вона піде, а тоді переможно захихотів і визнав, що він таки вправно наставляє носа і тещі своїй, і жінці, а коли так, то чого ще й бажати!

Після того Коля-рибалка чомусь заснути не міг: чи то в ньому блукав неперепалений хміль, а чи справді він був понікуди задоволений, або й, може, надто засмітилася йому голова дивними думками — не про власну жінку, з якою щойно відбув любасну баталію, і навіть не про тещу, якій так славно наставив цього разу гусячого носа, а таки про Місячну Зозульку із Ластів’ячого гнізда, — зрозумів раптом, що його у ній вабить. А вабила його в ній саме ота її "кугутість", і це збудило в ньому чи спогади про власне дитинство та юність, чи запахи батьківської хати, бо в тій Юльці і справді все було "кугутське", а до подібних дівчат залицявся він хлопцем, і вони ввижалися йому верховенством принади й краси. Більше того, вони й пахтіли по-сільському, може, полями, може, сіном, може, ароматичним зіллям, у якому століттями купали свої тіла, може, первісною силою людей, близьких до землі, і закладеною в полях, лугах, гайках та городах. Колись Коля-рибалка їздив до Києва і його бозна-чому занесло до музею, а біля музею стояли кам’яні, грубо витесані баби з пласкими лицями, з величезними звислими грудьми, з короткими карачкуватими ногами і низькими клубами; і він раптом

здивовано відзначив, що Юлька напрочуд подібна до тих кам’яних жінок із предковіччя. Коли б не грав у його тілі й досі хміль, він би, може, й не думав таких чудних і дурних думок, бо йому здалося, що Юлька — це в дивний спосіб ожила скіфська баба, а може, в ній нуртувала ота не висякла іще з живих тіл скіфська кров. Він згадав, яка палка й гаряча вона була сьогодні, як він нею обпікався — такого в нього ніколи не бувало із жінкою власною. Виразно відчував, що Юльчине тіло пахло полином, ні, не пахло, а пахтіло, а може, полином із любистком, і від того у Колі-рибалки, в його сп’янілому, задурманеному мозкові і схвильованих грудях підіймався невідомий щем, бо йому раптом згадалося, як він, ніби не в цьому, а в іншому житті, косив траву, як він кидав снопи у молотарку, згадалося йому пекуче сонце, запах перетертої в порох соломи, саме вона й пахла сонцем, перев’язані білими косинками, бадьорі, закурені, прекраснооки дівчата на молотарці, і захоплений дзвін жайворонка над усім тим. І тоді він біля молотарки притиснув одну з тих прекрасноких дівчат, вона заверещала й почала відбиватися, а він відчув у руці тремтливо пульсуюче персо і на повні груди вдихнув отого сільського чи, як казала його теща, "кугутячого" духу дівчини — ото його він сьогодні так само виразно почув од Юльки. Але таке запаморочення тривало в Колі-рибалки тільки мент, бо хміль витік із нього, як зайва вода, і він озирнувся задоволено-примруженим оком. І став гордий од того, що лежить не в якійсь задрипаній селянській хаті, а тут, у міській, що від нього тільки-но пішла жінка, котра не зіллям пахне, а духами, бо перед любов’ю завжди трохи духається, що вона годить йому, от навіть випити сьогодні дала і ще щось інше, а він не оганьбився, хоч міг би, бо не така проста штука достойно впорати за один вечір двох. Оце й стало тим заспокійливим акордом, який знову допоміг йому приплющити очі і поринути в сон, а сон його, попри все, був про село, про ожилих скіфських баб із круглими місячними обличчями; про коней, котрі бігли в нічне, і від них дурманно пахло ніччю; про корів, які топтали вранішню золоту росу й подавали трубні гуки назустріч великому світилу, що сходило; про запах скибки свіжого із печі хліба, политого олією й притрушеного сіллю, і про те, як з хрумкотом кусав він щойно вирваного з грядки огірка. І там, уві сні, він відчув, що якась невиджалована туга точить його, а від чого вона й до

чого — Бог відає; а ще він побачив, що йде через хату біла мара з білим крейдяним обличчям, і стояв у горішній шибі повний місяць і обливав ту постать ззаду, а над головою в тієї мари щось металево блиснуло, і він раптом перелякався, що це йде до нього якась нечиста сила, аж злякано підхопився:

— Що?

— Та це я, — засміялася Любка. — Зробила собі на ніч косметичну маску.

9

— Ти того, — сказав Юльці Коля-рибалка, коли прийшов на роботу, а та саме готувалася відходити на свою, — шукай чим покрити сінці, бо я вже через два дні буду кончать.

— А ти мені не дістанеш? — спитала Юлька, якось загадково всміхаючись.

— Про те в нас договору не було, — сказав Коля. — Ти й так мені дорого обходишся.

Вона нічого не мовила й пішла, а Коля озирнув її з висоти, тобто з горбка: і справді була почварна. І що він у ній знайшов — аж так на неї укалує, ще й немалі гроші за те своїй жінці платить на відкупне: нє, він-таки справді сказився. Подумав, що сьогодні треба дати собі відпочити, тобто попрацює він сьогодні й безплатно, або спробує домовитися, що вона заплатить йому іншим разом, бо він після вчорашнього якийсь ніби ватяний. Позіхнув на повний рот, закурив, але сигарета йому не смакувала. Озирнув критичним оком свою роботу: виходило ніби й непогано.

"Да, я малахольний, — подумав він самокритично, — як уже кажуcь, і то кажуcь!"

Йому жахливо не хотілося братися до роботи: був ніби викручений віхоть. Тоді відчув, що на нього хтось дивиться,— була то жінка-коза.

— Слиште, цьоць, — сказав Коля-рибалка. — Може б, ви мені якусь чарку вцідили на похмілля?

— Хай тобі Юлька цідить, це вона тебе найняла.

Коля-рибалка сів на колодку.

— Юлька не вцідить, бо вона проти цього, та й нема її, — сказав. — Я вам заплачу. Скільки ви берете за одну чарку?

— Як для тебе — руб!

— Ого! — сказав Коля. — Дорого. А в чарку у вас скільки влазить?

— Тепер все дорого, — сказала жінка-коза. — А в чарку в мене влазить сто грам.

— Ну, то несіть, бо я щось ніяк не візьмусь за роботу

У цей самий час Юлька переходила через кладку, поставлену над розмитою водою греблею, і назустріч їй із кущів, як чорт, висунувся Шурка Кукса.

— Хе-хе, — сказав він, облапуючи Юльку. — От я тебе й передибав. Таки найняла Колю-рибалку?

— Бо ти не хотів, — сказала байдуже Юлька, на лапання вона ніяк не зреагувала.

— Але мені це дорого, — сказав Шурка Кукса. — Може, тобі щось дешевше тра?

— А чого ж, тра, — спокійно сказала Юлька. — Два рулони толі.

— На ті нещасні сінці аж два рулони? — обурився Шурка. — Та туди й одного досить.

— То достань одного, — мовила незворушно Юлька.

— І можна буде до тебе прийти? — по-молодецькому ошкірив зуби Шурка.

— Якщо не будеш п’яний, договоримся, — сказала Юлька, а коли він ще раз хотів схопити її за пишні груди, відбилася.

— А аванс, Юль? — ображено спитав Шурка.

— Аванс ти уже взяв, — сказала вона і розважно пішла стежкою так, наче вони були незнайомі.

— Не, почекай, — догнав її Шурка, схопивши за плечі. — Це коли я дістану толі, то... ти з обома?

— А це вже не твоє діло, — вирвала плече Юлька. — І я тебе не силую. Хочеш, приходь, а не хочеш, я за тобою плакати не буду.

Облила його холодним перламутром своїх дивних очей, і він раптом зрозумів, що за ту плату толь він дістане. Дістане, бо його потягло до неї, як магнітом, аж відчув у голові знайомий заверт. Із другого боку,

йому було й образливо, що його замістив Коля-рибалка, що вона така до нього байдужа, що так холодно й безсоромно вимагає за свою любов плату, тобто що він як чоловік таки не зумів закрутити їй голову.

— Фу, чорт! — сказав сам собі Шурка Кукса, — що це я в неї влюбляюся?

Він аж засміявся, бо хіба можна в таку закохатися? Пішов через кладку, бо вирішив подивитися, що там робить Коля-рибалка. Рулона толі він знав, де взяти, бачив його у повітці у Васі Равлика, там, де той тримав дрова. Повітка була край городу, задалеко від хати, пролізти було нескладно, йому неприємно було інше: з Васею Равликом вони тепер вороги.

"А може, саме тому й можна забрати того рулона, що ми вороги?" — розважно подумав Шурка Кукса і заспокоївся. Заспокоївся і засвистів щось під носа — йому робилося весело. Бо й справді, чим йому перейматися, коли над головою світить ясне сонце, коли він знає, як дістати рулона толі, коли вже немає ніякого клопоту і коли так легко на душі. Адже сьогодні він усе це діло проверне і знову відчує гаряче, пекуче, як присок, Юльчине тіло, а потім знову стане вільний, як пташка, нікому нічого не винний і не зобов’язаний.

Уже здаля почув удари молотка й пішов на звук — хотілося йому подивитися на того дурня, що заради принадностей почварки завербував себе аж так, що будує тій лярві цілі сінці. Він, Шурка, од такого задоволення відмовився, а цей на гачок попався — недаремно він рибалка.

— Привіт, Коль, — сказав він, прийшовши на горбка. — Укалуєш?

— Як бачиш, — сказав Коля-рибалка.

— І вона платить тобі наложним платежом? — показав зуби Шурка.

Коля-рибалка подивився на нього насторожено.

— А ти все знаєш? — спитав.

— Брось, Коль, я їй оті двері вставляв, тож і знаю. Гаряча вона бабка, не?

Тоді він побачив, що Коля-рибалка аж посутенів. Шурці було то приємно.

— Що там у тебе з нею було, мене не інтересує, — сказав жорстко Коля-рибалка. — А мене вона найняла за плату, пойняв?

— Да, пойняв, Коль. Наложним платежом.

— А будеш язиком патякать, то ти мене знаєш! — погрозливо сказав Коля-рибалка.

Шурка знав. Одного разу Коля його віддухопелив — було в них діло.

— По-моєму, ми говоримо, як кореша, — сказав примирливо Шурка.

Тоді Коля дихнув на нього, і Шурка відразу ж збагнув, чого той такий войовничий — несло з нього, як із бочки.

— Так от, запомни, — жорстко сказав Коля. — Мене чесно найняли, і я чесно своє відробляю. І тих твоїх дурних намйоків не пунімаю, дійшло?

Тоді Шурка вирішив схитрувати.

— Дійшло, Коль, — сказав він. — Я чого до тебе прийшов? Підходить до мене твоя теща, ну, й розпитувать почала, чи не помічав я чого.

— І ти їй про свої двері й розказав? — уїдливо спитав Коля, а Шурка Кукса відчув, що потрапив у ціль — Коля його побоювався.

— Я ж не дурний, Коль, — відказав Шурка. — Мені вона платила наложним платежом, а тобі, може, й інакше, хе-хе! Просто, інтересно було взнать.

— То хай буде неінтересно, — сказав, щілинкувато дивлячись, Коля-рибалка. — А язика не розпускай!

— Я чого ще до тебе прийшов, — мовив Шурка. — Чи немає в тебе рулона толі? Тра кой-шо покрить... Я б тоді язика на замок закрив.

Тоді Коля схопив його за барки й підняв над землею, Шурка задриґав ногами.

— Ти з мене ідіота не роби, — сказав, а скоріше зашипів Коля. — Я тобі інакше язика прищемлю, так прищемлю, що пісочок посиплеться. Я не шуткую.

Турнув Шурку, і той впав на всі чотири.

— Да, я тебе пунімаю, — сказав Шурка, зводячись. — Дорого вона тобі стоїть. Вона й мені дорого стоїла, і є за що, — він засвітив зубами.

— А коли теща твоя почне в мене знову розпитувати, то що їй казать?

— А те, що знаєш, — сказав Коля-рибалка. — Що я чесно тут найнятий і чесно укалую.

"Не вийшло, шкода! — подумав Шурка, йому жахливо не хотілося лізти по той толь до Васі Равлика, але з Колею в нього номер таки не вийшов. — Шкода!"

— Я все пойняв, і ти мене пойняв, Коль! На лапу!

Вони потисли один одному руки й розійшлися. Але Колі-рибалці розмова зіпсувала настрій. Здавалося б, так чудово він усе організував, так вправно навісив тещі, його моральному сторожеві, носа, таке мав од того задоволення, а тут прителіпалося це одоробло; більше того, виявляється, це одоробло ще до нього переспало з Юлькою, бо вставило їй двері; отже, Коля був для Юльки один із багатьох, що їх вона безсоромно використовувала, аби на дурничку опорядити собі хату, а мала б ним, Колею, принаймні захопитися. Ні, Колі це все жахливо не подобалося, а може, так сталося через те, що мав сьогодні кепський настрій, тож подивився вперше на неї тверезими очима; та й не має сьогодні до неї, як і взагалі до жіноцтва, аніякісінького інтересу, бо треба собі й перепочинок дати. А може, це минув у нього його сказ, адже він так довго вже у тому стані перебуває! З другого боку, кинути все також не випадало, бо тоді б це викликало нездоровий інтерес у жінок цього двору, а відтак і в його жінки з тещею. Хіба що, подумав Коля-рибалка, зробити перепочинок на сьогодні й махнути на рибу, бо його від того Шурки занудило. Шурка й справді був патякало; Коля не сумнівався, що той безпосередньо тещі про всі ці секрети не розкаже, але не втерпить розпатякати комусь із вуличних дружків, а ті принесуть своїм жінкам, а вже останні подбають якнайшвидше донести все Любці й тещі — тут уже сумнівів нема. Тоді не Любка й теща опиняться з наставленим носом, а він, премудрий Коля-рибалка, який і гроші свої відкладені втратить, і ганьби зазнає. Саме тому Коля не піддався на Шурчин шантаж, а вирішив його прилякати — це може подіяти на цього розхлябаного ловеласа дієвіше — одного разу він уже йому морду бив.

Ні, сьогодні винятково несприятливий і нещасливий день, тож Коля-рибалка не мав уже сили орудувати пилкою, сокирою і молотком, поскладав інструмент і рушив з двору, ясна річ, наштовхнувшись на

одну із жінок — була це котоподібна, себто Вадимова жінка, що йшла з котярою на грудях і обоє лагідненько собі муркали.

— Щось ти сьодні рано кинув роботу, — сказала жінка-кішка, чи жінка з кішкою.

— Не робиться, — показав зуби Коля. — Хочу на річку скакнути, сьогодні мені риба снилася.

— Жива чи мертва? — поцікавилася жінка-кішка.

— Жива, — сказав Коля-рибалка.

— Це поганий сон, — сказала жінка-кішка з котярою на грудях. — Мертва — то ще гірший, а жива тоже погано. Нє, це поганий сон...

— Через це мені й не працюється.

— На річку лучче не ходи, Коль, — сказала жінка-кішка, і Коля-рибалка раптом розширив на неї очі; була не така вже й молода, але ще цілком придатна.

— То може, ти мене до себе в гості покличеш? — спитав, стрільнувши бісиком, Коля.

— Отак уже й зразу, — засміялася жінка й пішла геть.

"Клюнула!" — захоплено й задоволено подумав Коля-рибалка і, обернувшись, промацав поглядом налиті литки й фігурний задок, що мирно коливався собі через двір.

Це поправило йому настрій, і Коля тут-таки вирішив: коли відпочине сам та й коли уляжеться пух цієї історії, можна буде спробувати кинути

камінця в той городчик. Але до роботи сьогодні він повернутися не міг, зрештою, й плати сьогодні не братиме, тож вискочив із хвіртки Ластів’ячого гнізда і йому в очі, як величезна риба, радісно й заклично блиснула тисячею іскристих очей річка.

10

На щастя, Вася Равлик був сьогодні на другій зміні, отже, роздобути толь проблеми великої не буде; в одному тільки треба було остерегтися: чи не стежить за ним вулична нишпорка Людка. Загалом останнім часом Людка вела себе дивно: вже не моталася вулицею від однієї сусідки до іншої, не висиджувала на знаменитому камені з рябою Надькою, куцою Наталкою, Магаданшею чи таксистихою; її взагалі на вулиці стало ніби й непомітно, і Шурка Кукса був тим трохи стурбований, безпечніше-бо себе почуваєш, коли нишпорка на очах; коли ж ні, починаєш підозрювати, що вона знайшла якісь невідомі способи стеження, десь такі, як підзорна труба рябої Надьки. Але підзорної труби вночі він не боявся, а от що чекати від Людки конечно не знав. Тому вирішив цю проблему просто; вирішив сам до Людки зайти, тим більше, що вони були однокласники, і вже це давало йому таке право; скаже, мовляв, що зустрівся з тим і тим із їхніх однокласників, тим більше, що з одним із них він таки справді зустрівся. Отож Шурка зайшов у хвірточку, що вела в маленький засаджений квітами палісадничок і постукав у двері з облізлою фарбою. Людка була вдома, щойно повернулася з роботи, на Шурчин візит здивувалася, а по тому вони мило потеревенили про однокласників.

— Що це тебе на вулиці не видно? — спитав Шурка. — Не заслабла?

— Набридла мені та вулиця, — байдуже проказала Людка. — Шию тут дещо.

І справді, біля стола стояла швейна машинка для ніг, відкрита і з якоюсь тканиною, затисненою лапкою.

— Да, — філософічно сказав Шурка, — старі ми стаємо.

— Ти мо’, й стаєш, а я ні, — відрізала весело Людка. — І досі волам хвости крутиш?

— Нє, — сказав Шурка. — Вже буду устраюваться.

— А до Юльки стежечку топчеш?

— Ну, шо ти таке кажеш, Люд! — обурився Шурка. — Вона найняла мене двері їй уставить. Два дні я в неї робив — і все!

— А що це там гупає цілий день?

Питання Шурку ошелешило — чудасія! Людка не знає, що не він, а Коля-рибалка працює в Зозульки із Ластів’ячого гнізда. Ні, це щось незбагненне, та й ненормальне: Людка, котра знала, куди й для чого пробігла чиясь курка, не відала тепер такої простої речі.

— То Коля-рибалка їй сінці будує, — сказав Шурка і згадав Колині погрози. — Тоже найняла. Кугути, вони мають гроші.

У Людки спершу засвітилися очі, а тоді й погасли.

— Хай собі будує, — байдуже сказала. — Мені воно що!

"Чи вона не больна?" — подумав Шурка Кукса, виходячи від Людки. Зрештою, це його влаштовувало, хай трохи похворіє, поки він дістане того рулона толі, ну, і візьме сьогодні "наложну" плату, а що буде завтра, його мало цікавило. Був він із породи нетль, коли правда, що кожна людина має біологічну сув’язь із певною істотою живого світу: твариною, пташкою чи комахою. Адже недаремно стародавні люди мали свої тваринні чи пташині тотеми, та й прізвища їм такі давали: Вовк,

Лисиця, Заєць, Тхір, Орел, Сокіл, Горобець, Синиця, Комар, Метелик; Шурка ж Кукса був істотою нічною, любив політати по довколишньому простору, а коли бачив якийсь вогник, кидався туди стрімголов, робив довкола запаморочливі піруети й сальто, п’янів, позбувався голови і часто припікав собі крильця. Потім од того помаленьку відходив, аж доки його знову не гнало на нічні зальоти чи польоти, і знову кидався сторч головою у темінь. Темінь його хвилювала, наливалася йому в груди, темінь його п’янила, місячне світло збуджувало, цвіркуновий спів надихав; пітьма наливала його силою й відчайдушністю, і все, що він чинив незаконне (ніколи в компанії, а завжди все сам) відбувалося з її благословення; Шурка залюбки ставав безпечною дитиною тьми; зрештою, й шкода, яку він чинив, була невелика, швидше бешкети, як злочинність.

Отож він пішов у зарості бульби чи, як її по-науковому звуть, земляної груші, або топінамбуру і приліг там, слухаючи покрики п’яниць у тих заростях і миле зумеріння комарів, які теж були нічними істотами і свого брата майже не кусали — його кров для них була більше отруйна, ніж поживна. Отож Шурка й заліг у заростях, щоб, одне, переконатися: Людка-таки не думає виходити зі свого двору на стеження, а друге, вичекати тієї хвилі, коли пожильці двору, де їх жило сто чи більше, перестануть ходити в туалет — вони, як тільки западала тьма, йшли туди, мов сновиди, одне за одним, монотонно, спокійно; відчиняли персональними гачками двері (туалетів біля садиби Васі Равлика стояло три), ховалися там, витримували паузу, а тоді й виходили; натомість приходили інші, а останньою йшла ще одна дитина тьми — Провізорка, груба, роздольна, люта на себе й цілий світ, просякнута наскрізь медичними запахами і така повільна в рухах, що нагадувала черепаху; отож та черепаха й завершувала цей вечірній похід, бо їй треба було сховатися в дерев’яній будці на довше; можливо, вона звідти ворожила на зорях, які зазирали в конуру крізь шпарини; після неї міг прибігти хтось загулялий, один чи два, і тоді наставала та містична тиша, коли все завмирає; коли сім’ї п’ють чай перед тим, як лягти в просторі чи вузькі ложа, коли виповзають із криївок черв’яки, їжаки й равлики, а кішки грацiйно виходять із домівок із уявно зав’язаними уявними

бантами на шиї і ступають у зарошену траву, мов гранд-дами чи балерини.

Саме тоді Шурка Кукса перескочив притьма дорогу й проліз через дірку в город до Васі Равлика. Було тут цілком тихо; правда, щось затаєно шаруділо, ніби шепотіло, ніби зітхало, і Шурка Кукса невідь од чого відчув тихий острах, адже недаремно йому не хотілося сюди йти. Він обережно й нечутно ступав стежкою, дістався повітки, швидко розшукав там рулон толі, звалив його на плечі, а коли визирнув назовні, то побачив: місяць освітив яскраво садок Васі Равлика, посплітав тіні із мережним тріпотливим світлом і від того сад чарівно осявся, затремтів, задихав, і Шурка Кукса відчув, як волосся в нього на голові починає ворушитися, бо саме там, під яблунею, на якій повісилася кілька років тому Равликова любаска, така собі Чортиця, біля якої й він сам трохи терся, — уздрів тепер світляну прозору, виткану із місячного проміння постать, і ця постать була з кошачою головою, в білій сукні та білих туфлях на високому підборі; вона стояла, ледь-ледь поколихуючися, розріджуючись чи знову згущуючись; Шурка міг би голову віддати на відсіч, що була то таки Чортиця.

У цей час за парканом із ревом промчали на мотоциклах рокери; тендітна прозора постать, виткана із місячного проміння, ніби розпалася від того реву на кілька площин; Шурка використав цей момент і кинувся через сад до дірки в пролазі, власне, у паркані, не покидаючи рулона толі, що ніби приріс йому до пліч; йому здавалося, що до нього протягуються світляні руки, готові от-от схопити його й зачавити і перемісити разом із рулоном у липку чорну масу; горло йому стисла судома, він упав навкарачки й поліз у пролаз, зчухрав собі з плеча рулона, але про нього не забув, тож звівся, знову кинув його на плече і чкурнув чимдуж туди, де у вікні сиділа печальна Місячна Зозулька з Ластів’ячого гнізда; можливо, вона сумувала, адже Коля-рибалка на сьогодні покинув її, як і будівництво сінців; а може, він до неї більше й не прийде, наситившись доволі; тоді треба буде знову стриміти у вікні, а коли б їй хтось сказав, що саме того вона й хоче, той би зовсім не розумів жіночої психології, бо ніхто із цих брутальний кнуриків, котрим

тільки й хочеться, що потолочити гречану нивку, не знає про неї анічогісінько, нічого їм про неї не відомо, а тим більше про її сокровенну таємницю, адже її таємниця — це біль і смуток її, це намагання в цьому світі не засохнути, як билині, а зрости квіткою і щоб до тієї квітки обов’язково прилетіла бджола чи й джміль і щоб той джміль чи бджола забрали в неї солодощі її, бо коли ці солодощі не будуть забрані, то вони перетворяться в отруту. Це її бажання було вище нікчемних тілесних насолод, воно в ній розросталося, як зілля-мокрець, сплітаючи між собою стебла, чи як паросць винограду, котра чіпляється за стінку вусиками й повзе-повзе угору, аби там десь, у невідомій височині, закріпитися надійніше за якийсь балкон чи ґратки, а по тому ловити площинками листків сонце, аби згодом відчути в собі народження великої таємниці. Саме для того вона будує й вимощує своє гніздо, і зовсім вона в цьому світі не зозулька, котра безтурботно підкидає свої яйця у чужі гнізда, хоча й користується, як зозулька, чужою працею. їй і самій це бридко, але іншого виходу вона не має, бо, як та ж таки зозуля, будувати сама собі гнізда не вміє — для цього їй конче треба помочі. Вона ж самітна в цьому світі, бо прилетіла невідь-звідки, і в неї немає ні родини, ні близьких, бо всі зозулі живуть без родини і без близьких. Отож їй смутно стало й печально під місячним світлом, і обличчя в неї робиться теж світляне, вона блідо і ненадійно світить собою в ніч, і її єдина принада — перса розлиті по підвіконні, як молоко, бо й самі вони вже давно прагнуть набубнявіти й налитися молоком, а тоді бризнути тим молоком сонцеві у вічі, щоб умило воно й омолодило цей проклятий Богом світ. Отож єдине, що їй лишалося: бути покірливою і спокійною, сидіти й чекати, бо іншого способу зарадити собі не відає.

У завулку щось зашаруділо, Юлька здригнулася. Тихо відчинилася хвіртка, і в двір почало всовуватися якесь чудовисько, з дивно видовженою чорною головою. Чудовисько хитнуло цією головою, як хоботом, і полізло на пагорба до неї, Місячної Зозульки із Ластів’ячого гнізда.

— Це я, — сипко зашепотів, задихавшись, Шурка Кукса. — Приніс тобі толь. Не чекала так швидко?

— Чого ж, — сказала спокійно Юлька. — Ми ж догуварувались.

11

Коли теща брала щось у підозру, Коля-рибалка відразу це помічав. Бо вона тоді дивно розширювала очі і вряди-годи втуплювалась ними в Колю-рибалку, непорушно застигаючи, ніби чарувала його або просвічувала мислительним промінням. Очевидно, вона щось відьомське в собі мала, бо Коля-рибалка від тих позирів відчував неприємний зуд у тілі, неспокій і відчуття, що його ось-ось прихоплять, а всі його секрети із ганьбою буде викрито. Треба було щось терміново вчиняти, і Коля-рибалка в таких ситуаціях мав уже певний досвід: треба конче було збити тещу зі сліду, інакше вона до всього обов’язково донюхається. Через це він вирішив, як то кажуть, пуститися берега повністю; наступного дня на роботу до Юльки не пішов зовсім, а подавсь у бур’яни, де його із задоволенням зустріли п’яниці, тим більше, що він послав одного з них до колишньої господині Юльчиної кімнати, повністю ту місію оплативши. Чудово знав, що теща відразу ж зафіксує це, тому її мозок на якийсь час скаламутиться, а коли знову проясниться, то вона збагне: відчуття небезпеки в неї прокинулося вчасно й правильно, але вона не зметикувала тільки, звідкіля та небезпека йде.

Любка в цей час побігла вже на роботу, отже, теща не могла послати її відразу ж у бур’яни, щоб на законних підставах забрала звідти чоловіка, а тим часом Коля-рибалка пив із п’яницями, щось там варнякав, вони також вигукували напівспотворені слова, і це в той час, як теща неприкаяно блукала біля бур’янів, не зважуючись туди зайти, бо знала, що Коля її брутально прожене, а може й стусана дати — забрати законно його могла тільки жінка, а тещі до цього, як він сказав би: зась!

Вона не втерпіла й побігла до телефону-автомата, що був на вулиці, аби потелефонувати дочці, — може, та вирветься якось з роботи й наведе вдома лад, але рурка у телефоні вже вкотре була відрізана й лежала поверх апарата; отже, аби потелефонувати, треба було дертися

під Просиновську гору, на що теща не зважилася, бо не хотіла втрачати заблудного зятя з очей — її не так турбувало, що зять нап’ється чи навіть програється в карти, хоч і це також зле, як те: чи не почне він безсовісно Любці зраджувати, — саме це й було основним пунктом моральних турбот тещі Колі-рибалки. Це вона вже трошки й підозрювала, однак виявилося, що Коля-рибалка зблудив зовсім в інший бік, тобто пустився берега, втрапивши в запій, що з ним також не раз траплялося — річ неприємна, але не порівняти її з тим, коли б він почав по-негідницькому, на переконання тещі, як справжній паскудник, стрибати в гречку, бо це вже було б не "пустився берега", а це вже була б розпуста — це слово Колина теща промовляла з такою зневагою, навіть ненавистю (коли дивилася телевізора і щось там таке показували, коли про щось балакали і таке згадували), аж у неї при цьому тремтіли вуста й повіки. Тому до певної міри вона заспокоїлася й поперлась телефонувати дочці на роботу — увечері так чи так на Колю чекала серйозна розмова.

А Коля тим часом гуляв. Він напився й варнякав щось невиразне, як і його тимчасові кореші; потім вони грали в карти, а що Коля рішуче сказав, що всі наявні гроші він віддав на горілку, а наборг ніколи не грає, п’яниці поставилися до нього великодушно і почали грати на щиглі, отож, коли програвали Коля з напарником, їх били по лобі щиглями, гомерично регочучи й роззявляючи майже беззубі пащеки з білими лопатками язиків в ротовій отхлані, а коли вигравав Коля з напарником, то вже вони били щиглями супротивників і так само гомерично реготали: "Га-га-га-га!" — і вилуплювали очі, роздирали пащеки, радісно били себе по стегнах, а подеколи й обнімалися та слинили один одному мармизи. Потім Коля-рибалка категорично мовив:

— Усьо, хлопці! Я баста!

І раптом метнувся з несподіваною для п’яного прудкістю (скажемо, що Коля дуже п’яний не був, бо пив не з охоти, а для годиться, та й грати комедію, як він відзначав, треба було) — метнувся туди, де мала

ховатися, за його розрахунками, теща. Розрахунки виявилися напрочуд точні, теща підскочила, як на пружині, а Коля-рибалка загорлав:

— Гутюга! Лови її, заразу, лови підглядачку! Ось я тобі зараз кості переламаю!

Теща вже чесала від нього щодуху, і коли б хтось цікавий спромігся зафіксувати швидкість, з якою вона мчала крізь бур’яни й городи (біг із перешкодами), а тоді й по стежці, то напевне б визначив рекорд у бігу для літніх людей, і це в той час, коли Коля-рибалка й гадки не мав за нею гнатися, а тим більше ламати їй кістки, — ні до чого це йому було, — він лише либився самовдоволено, бо чудово знав, що теща не зупиниться ні на мить (для пристрашки він ще потупав ногами на місці, вдаючи, що біжить), щоб озирнутися (вона й справді не зупинилася й не озирнулася), знав, що вона вскочить у хату і зачиниться там, сподіваючись, що він ломитиметься у двері, — так вона й справді учинила. Та Коля й не думав сьогодні до вечора повертатись додому; зараз він би міг вільно погостювати в котроїсь своєї любаски, але любаски мають звичку не приймати того, з ким перестали крутити любов, а до Юльки не підеш із тієї простої причини, що її вдома нема, та й на роботу він до неї не вийшов, отже, нічого в неї не заробив. Тому Коля відв’язав човна, весла були тут-таки, припнуті на ланцюзі, і виїхав на чудове, лискуче, сонячне річкове плесо, а що не мав снасті для риби, то пристав до берега, роздягся й почав пічкурувати, тобто лапати рибу в прибережному камінні та корчах, і йому пощастило, бо вилапав він головника, кілька великих пліток і кільканадцять пічкурів. Потім він пішов до компанії з трьох рибалок, які готувалися варити юшку, — риби в них було зловлено мало. Через те появу Колі-рибалки вони зустріли з ентузіазмом, один із них метнувся на городи, щоб потай нарити картоплі, заодно смикнувши й цибульку, другий же витяг із кишені аптекарську пляшечку з сіллю, з потовченим лавровим листком та перцем, і був цілком переконаний, що цією часткою право на юшку здобув. Третій був грибник, тому махнув у кущі й невдовзі приніс два боровики, одного красноголовця і чотири бабки — і вони зварили таку юшку, від якої пахло на кілометр, і в тих, хто потрапив у той кілометр,

густо потекли слинки, але чорта лисого вони з кимось тією юшкою поділилися; недаремно кожен з них носив із собою ложку й не розлучався з нею, отож вони й вихлебтали ту юшку з казанка, для більшого смаку прикладаючись вряди-годи до плящини, яка знайшлася в одного з них; кожен із них мав, як то кажуть, "неблагополучиє сімейне життя", отож шукали собі розваги й душевного спокою, як уміли.

А Колина теща в цей час сиділа, тремтячи біля дверей, зачинених ізсередини на защіпку, із качалкою в правій руці й коцюбою у лівій і даремно, із завмиранням серця, сподівалася, що Коля ломитиметься у двері; зрештою, і в думці не кладучи, що в неї за цей короткий час виріс гусячий ніс, привішений їй зятем, і виросли, як лопухи, вуха, а головне — що досить їй було б осідлати ту качалку чи коцюбу, як вона пурхнула б перегаром бензину, затахкотіла б і помчала її зі швидкістю світла у ясне небо. Але Колина теща через наївність не відала в собі таких традиційних талантів, а в дзеркало якось забула зирнути, та й не дивилася вона в нього вже віддавна. Колина теща була жінка обмежена і могла думати за раз лише одну думку, і думка ця була: як би болючіше огріти рідного зятя качалкою чи коцюбою, коли він спроможеться двері вирвати. Отак через самообмеженість, скажемо від себе, пропав у цьому світі ще один відьомський талант.

А ввечері, коли Коля-рибалка таки змушений був повернутися додому, була буря: блискавка й грім, дві могутні чорні хмари в образі жінок, із пучками стріл-блискавок у руках — проти невеликого, зомореного понікуди, непохмеленого, майже безсилого чоловіка, котрий сидів на ослінці з одним заплющеним оком, яке вже спало, і з другим напіврозплющеним.

— Та почекайте ви, чортиці, — сказав мирно він. — Дайте хоч слово сказать...

Але вони не давали йому слова сказати: одна верещала, друга ґелґотала, а коли жінки у такому сказі, то чи здатні вони взагалі на розумне й розважливе слово? Отож вони кричали й репетували, а він

спокійнісінько собі подрімував, вряди-годи прислухаючись до тих верескливих вигуків: чи не скажуть вони того, що мали б, за його підрахунками, сказати, адже для того він і розіграв усю цю комедію. Очевидно, Коля-рибалка мав до режисури талант, але й цей талант, на жаль, буде закопаний у землю, бо саме Коля відкрив один прецікавий закон: коли режисер хоче, щоб актори геніально грали, треба, щоб вони не знали, що грають, а були впевнені, що оце так вони живуть. Отож Колина жінка й теща геніально грали, не відаючи, що вони таки грають розлючених фурій, — Коля-рибалка був справедливий і цілком визнавав їхню фурійну геніальність. Через це й сидів так покірливо на ослінці із заплющеним одним оком і напіврозплющеним другим, — аби хоч упівока милуватися ними й захоплюватися.

— Кинь, мамо, щось йому доказувати, він, чортовий п’яничка, спить, — нарешті сказала Любка.

Він і справді спав, і бачив Місячну Зозульку із Ластів’ячого гнізда, із круглим обличчям скіф’янки, з розлитими на підвіконні грудьми; його знову до неї тягло, бо вже відпочив, тільки треба було одного, — аби ці жінки його до неї послали.

Цупка, як коцюба, в якої виросли раптом розчепірені пальці, рука потермосила його за плече; пів лівого ока його розплющилося.

— Да, — сказав він. — Постели. Хочу спать.

— Щоб завтра не шлявся, а пішов на роботу, пойняв!

Ліве око розплющилося більше.

— Да, обізатєльно, — сказав Коля-рибалка. — Це ви правильно кажете... Ставити сінці... Обізатєльно! Можу я конець концом оддихнуть? Стели, хочу спать.

— Перевірю, як ти підеш, я перевірю, — тоненько запищала, як причавлена миша, теща. — Ганьба на нашу голову з таким робітничком! А вона озьме й не заплатить! І все, що ти там настроїв, піде тюльці під хвіст. Цього хочеш?

— Собаці під хвіст, — поправив поважно Коля-рибалка.

— Фу, як ти некрасіво виражаїся, — сказала теща.

Тоді він зовсім прокинувся. Потягся, а тоді глянув на них цілком тверезо й притомно:

— То що, мені на ту роботу завтра йти? — спитав, мов чого недоку— мекав ще.

— Ти якийсь сьодня приторможений, — сказала Любка. — А про що ми тобі цілий вечір торочимо?

Коля-рибалка зрадів. Його очі знову приплющилися, але вже для того тільки, щоб ці дві артистки, котрі так геніально грають фурій, не помітили, що він радий понікуди, адже цілий вечір чекав од них саме цих слів.

— По-моєму, ви не говорили, а кричали, — миролюбно мовив Коля, і рушив туди, де мало бути його ліжко, адже він уже справді засинав і це було єдине, чого сьогодні прагнув.

"Не, — подумав мудро він, простуючи до спальні, — баб усе-таки можна дурити, не такі вони вже й пронирливі".

І от сінці у Юльки побудовано; не дуже вникаючи у деталі, скажемо, що незабаром до них з’явилися й двері, бо Коля-рибалка збудував їх без дверей, згодом усередині їх було отиньковано, завезено газову плиту й балона, а двері, що вели до колишньої хазяйки Юльчиної кімнати закладено цеглою; до речі, саме ці двері й було переставлено на сінешні, отже, Юлька не мала потреби діставати нові, що теж для неї було небайдуже.

Минуло відтоді, може, з півмісяця, а може, й місяць, на землю дихнуло осінню, і саме тоді Юлька остаточно переконалася, що насіння, яке щедро сіяли в неї баламути, Шурка Кукса та Коля-рибалка, виявилося порожнє, бо й не проросло в ній; вони ж самі із Безназванного завулка зникли й більше сюди не потикалися; непевні вітри носили їх по інших завулках цього світу, Юлька також навіки про них забула, бо й не було про що згадувати; лишили вони їй після себе хіба смуток, який вряди-годи проростав у ній замість плоду, на який усе-таки сподівалася, і цей смуток часто ставав ніби розлоге дерево із напівжовтим листям, бо осінь уже дихала на землю, і те дерево смутку невидно виростало з неї, шелестіло жовтим листям, а часом плакало краплями сліз. Тоді Юлька не витримувала, знову сідала у вікні, розливаючи по підвіконні свої пишні перса, й дивилася на світ Божий порожніми круглими і вже не здивованими очима. Із героїв цієї оповідки одна тільки Людка була щаслива, бо тільки вона оплодотворилася таїною світовою, а що це так, знала вже напевне, хоч на вулиці про те ще ніхто ані здогадувався — дивувалися тільки, чому вона зробилася така неговірка й нетовариська, а у вільний час все у хаті ховалася. Дехто із всюдисущих жіночок винюхували тут щось незвичайне, але на підтвердження своїх підозр вивірених фактів не мали, отож цілком резонно вирішили, що шила в мішку не втаїти — треба тільки зачекати, і те шило обов’язково вилізе, що й справді незабаром сталося. Тоді всі заспокоїлися, і Людчине життя потекло цілком спокійно у щасливому передчутті, а живіт її набухав і круглішав, і вона прислухалася до того росту в собі із щасливою увагою. Але це буде через певний час, а тепер Людка просиджувала годинами біля швейної машинки, і тільки інколи машинка її затихала, і вона подовгу задумливо вдивлялась у вікно, нічого в тому вікні не бачачи.

Юлька ж сиділа у своєму вікні й дослухалася, як шелестить жовтим листям безвидне дерево її смутку; часом вона думала, що її гніздечко ще не зовсім упоряджене (ще один доказ: якби була вона Зозулею, то цілком дивною, тією, яка перестала літати по світі, перестала шукати чужих гнізд, а твердо вирішила влаштувати власне, хоч і в зозулячий спосіб), але не могла придумати, щоб їй тут упорядити; знову настали місячні ночі, але місяць був ще неповний, бо молодий. Отож, дивлячись на того молодого місяця, вона придумала: щоб упорядкувати своє гніздечко до-решти, їй не так багато й треба: збудувати хлівця, щоб завести собі курей чи качок, ліпше курей, бо качок і сусідки перестали розводити: їх душили на річці пси, п’яниці і хлопчаки. А ще, придумувала вона, можна було б зробити сходи на пагорба, де стояли її сінці, бо взимку буде слизько ходити, але думала вона про те мляво, була-бо ніби стомлена тією невсипущою діяльністю, яку виявила, ладнаючи своє гніздо, а більше від того, що розчарувалася в своїх помічниках, в отих шалапутах, які лізли до неї, щось для неї робили (ніде правди діти), а самі були порожні, як гнилі дерева чи свищі-горіхи, хоч трудилися на її полі ніби й старанно й без остороги. Через це Юлька просякла презирством до тих химерних, улізливих істот, була вона сита ними по горло. Отож, коли хтось новий зупинявся у Безназванному завулку, вона гостро спроваджувала прибульця, бо й справді втомилася й розчарувалася; та й про неї почали негарно побазікувати оті жінки із Ластів’ячого гнізда, і жінки з інших кутків, що вона, мовляв, сяка й така, але ніхто з них не знав, а може, й не хотів знати, що вона й не сяка й не така, а що живе в ній, і росте, і все більшає дерево смутку і що ночами вона по вінця наливається місячним світлом, а сон тікає від неї геть, і вона сідає серед ночі біля вікна зовсім не для того, щоб принадити якогось кнурця, а щоб помолитися місяцеві, і небові, і землі, бо вони починали помаленьку навколо неї вмирати, бо й вона сама помаленьку вмирала разом із світом, бо і місяць, і земля, і зело чомусь не посприяли їй у її задумі. Отож вона сиділа у вікні й шепотіла місяцеві якісь непевні слова, може, переконувала, що вона зовсім не із зозулячого племені, а коли й так, то вона вигнанець із нього, що вона мріє не про зозулячу долю, а про звичайну людську, а коли того не станеться, вона засохне в своєму вікні, як вазон без поливання. Сама дивувалася, що з неї

випливають такі чудні, стародавні, хвилюючі й нуртуючі слова, не до кінця їх розуміла, бо то були не її слова, а того таємного в ній, якого безвідмовно слухалася. І те таємне (принаймні так виходило), ніби зрадило її, бо повного задоволення їй так і не принесло. У такі хвилини вона плакала, і сльози її текли в ніч, сльози обмивали й обпікали її обличчя, і темне в ній знову прокидалося, і вона чула в собі, в глибині нутра свого, тихий пошепт, такий тихий, що не розбирала слів, хоч добре відала, про що їй оте таємне віщає. А віщало воно їй про те, що все, що є в цьому світі, має бути, що все, що сталося, мало статися, а що не сталося, не мало статися, — на те є воля не її, і не її таємного, а воля отого Місяця й Зірок, і вона повинна лишатися слухняна, має впокоритися й чекати, і слухатися таємного в собі; тоді, можливо, вона буде в цьому житті й благословенна, а непокора й занепад — то буде зрада самій собі. Не могла зрозуміти того резону до кінця, але відчувала таємний смисл отих прошептаних слів, і вже цього було досить, бо хто вміє таке відчувати, тому не треба вищого розуму, і він у цьому світі ще не пропащий.

І от в одну з таких віщих ночей, коли листя на деревах жовтіє скопом, коли осипається на землю останнє насіння; коли маленькі жучки вичавлюють із себе слину, що має стати павутиною, тобто їхніми крильми для польоту; коли затихають цвіркуни, а вирійні птахи чують у грудях тоскний і прекрасний погук до далекого, багатоденного польоту, — вона знову не могла заснути і знову сіла, розчинивши вікно, навіть сама не відаючи, для чого це чинить.

І ось вона побачила в глибині Безназванного завулка чоловіка. Він безшумно рухався, облитий місячним світлом, а його золота голова світилася. Юлька завмерла в своєму вікні, боячись і дихнути; водночас у ній все раптом схвилювалося, кожна жилка її тіла затремтіла, ніби заграла, але це тривало тільки мить. Наступної хвилі вона заспокоїлася, але від чоловіка із золотою головою не відривала очей. Він підійшов до паркану, що огороджував обійстя Ластів’ячого гнізда, і зупинився. Юлька на хвилю сполошилася й нервово прислухалася, чи спить Ластів’яче гніздо. Був то такий час, коли Гніздо справді спало. Глибоким

сном, забувши про клопоти й гризоти, підозри, неприязнь та приязнь, облуду й доброчесність, співчуття до інших і злобу до них; Гніздо спало, ніби хтось наслав на нього безпам’ятство навмисно для того, аби те, що відбувається, відбулося. Мертво спали люди, собаки, коти, кури, нутрії, кози, пташки, їжаки, цвіркуни — все живе і сутнє.

Чоловік відчинив хвіртку й зайшов у двір. Юлька непорушним привидом завмерла у вікні й чекала. Чоловік знову зупинився, облитий місячним світлом, а може, те світло відходило від нього, — довкола стояла мертва тиша. Знову рухнувся й пішов на пагорб, простісінько до Юльчиного вікна.

— Доброї ночі, — сказав неголосно. — Треба тобі зробити сюди сходи... Окрім того, в усіх є хлівець, а в тебе нема. Робітника тобі не потрібно?

Стояв і всміхався лагідно, золота голова його під місячним світлом палала.

Юлька мовчала.

— Чого мовчиш? — ще лагідніше спитав він.

— Я не мовчу, — сказала Юлька. — Двері відчинені.

— Знаю, — мовив він і роззирнувся. — Дивна сьогодні ніч, правда?

— Правда, — сказала Юлька й опустила голову.

— То непотрібні тобі робітники? — знову спитав він.

— Ні, — відповіла Юлька.

Тоді він підійшов до вікна й погладив її по голові. Юлька заплакала. Мабуть, тому, що її давно ніхто не гладив по голові, хіба що неймовірно далека й забута мати і далекий, давно забутий батько.

— Не плач, — сказав тихо й лагідно чоловік. — Все буде добре. Все буде так, як хочеш. Для того я й прийшов.